Бутун дунё пролетарлари, бирлашингиз!

ТОШКЕНТ ОҚШОМИ

№ 160 (5751)
16 июль 1985 й.
СЕШАНБА
Газета 1966 йил 1 июлдан чиқа бошлаган.
Баҳоси 3 тийин.

ЎЗБЕКИСТОН КОМПАРТИЯСИ ТОШКЕНТ ШАҲАР КОМИТЕТИ ВА ТОШКЕНТ ШАҲАР СОВЕТИНИНГ ОРГАНИ

КПСС Марказий Комитети, СССР Министрлар Совети ва ВЦСПСда

Фан-техника тараққиётини жадаллаштириш масалаларига бағишлаб КПСС Марказий Комитетида ўтказилган кенгашда илмий меҳнат билан инженерлик меҳнатининг ижтимоий жиҳатдан эътироф этилишини ошириш, илмий, инженер-техник ходимларнинг фаолият натижаларидан манфаатдорлигини кучайтириш, камроқ ходимлар билан ишларнинг сифатли бажарилишини рағбатлантириш ва шу асосда уларга ҳақ тўлаш даражасини ошириш муҳим аҳамиятга эга эканлиги уқтириб ўтилган эди. КПСС Марказий Комитети, СССР Министрлар Совети ва ВЦСПС «Илмий ходимлар, саноат конструкторлари ва технологлари меҳнатига ҳақ тўлашни такомиллаштириш тўғрисида» қарор қабул қилдилар.

Қарор илмий ходимларнинг, саноат конструкторлари ва технологларининг фан-техника тараққиётини жадаллаштиришдан, ўз кўрсаткичлари бўйича жаҳондаги олий даражага мос келадиган янги техника ва технологияни яратиш ҳамда уларни халқ хўжалигига жорий этишдан моддий ва маънавий манфаатдорлигини кучайтиришга қаратилган.

(Мазкур қарорнинг баёни бугун тонгги газеталарда эълон қилинган).

ЖАҲОН ЁШЛАРИ АНЖУМАНИ ОЛДИДАН

XII·МОСКВА·1985

Тошкентнинг фестиваль қатнашчилари

Жонажон Ватанимиз пойтахти Москвада империализмга қарши бирдамлик, тинчлик ва дўстлик учун руҳида ўтадиган Жаҳон ёшлари ва студентлари фестивали бошланишига саноқли кунлар қолди. Ўзбекистон ва унинг пойтахти ёшлари ҳам бу халқаро анжуман бошланишини сабрсизлик билан кутмоқдалар. Шаҳримиздаги барча корхоналарнинг йигит ва қизлари бу анжуманга атаб муносиб меҳнат совғаларини тайёрладилар. Айни пайтда улар ўзларининг муносиб тенгдошларини фестивалга кузатмоқдалар.

ЭРТАГА

тошкентлик фестиваль қатнашчиларининг группаси пойтахт аэропортидан самолётда Москвага парвоз қиладилар.

— Мен бу катта анжуманда иштирок этиш бахтига муяссар бўлганлигимдан хурсандман. Мен Москвада — жаҳон даврасида янги дўстлар орттираман, улар билан ютуқларим ҳақида ўртоқлашаман, серқуёш Ўзбекистонимиз ютуқлари ҳақида гапириб бераман, — дейди «Главташкентстрой»нинг транспорт ишлаб чиқариш бошқармаси 1-автомобиль корхонаси шофёри, ўн биринчи беш йиллик илғори Фарҳод Мирзакаримов.

Оддий ҳайдовчи Ф. Мирзакаримов меҳнатсеварлиги, ишда интизомлилиги, қурилиш материалларини объектларга етказиб беришда намуна кўрсатганлиги учун бу ҳурматга сазовор бўлди. Корхона коллективи ёш ишчига катта ишонч билдириб, уни КПСС аъзолигига кандидат қилиб қабул қилган эди. Ҳайдовчи корхонада жамоатчилик ишларида ва спорт мусобақаларида фаол қатнашади.

Фарҳод билан Москвага жўнаб кетганлар орасида илғор, ўқишда аълочи, илмий тадқиқотларда етакчи норғул азаматларни ҳам кўриш мумкин. Улар В. П. Чкалов номли авиация ишлаб чиқариш бирлашмасининг слесари Юрий Сплерин, авиация корхонаси учувчиси Александр Романов, Ўзбекистон ССР Фанлар академияси математика илмий-тадқиқот институтининг катта илмий ходими, Ўзбекистон Ленин комсомоли мукофоти лауреати, физика-математика фанлари доктори Шавкат Аюпов, А. Беруний номидаги политехника институти студенти Гулчеҳра Бобожонова, 9-ҳунар-техника билим юрти ўқувчиси Фарида Мирзааҳматова ва бошқалар бор.

Тошкентлик фестиваль қатнашчилари Москвада катта анжуман доирасида бўладиган барча сиёсий, маданий ва дўстона тадбирларда, учрашувларда қатнашадилар, жаҳоннинг турли мамлакатларидан келадиган тенгдошлари билан дўстлик қўшиғини жўшқин куйлайдилар. Фестиваль қатнашчиларига энг яхши эзгу тилаклар билан Оқ йўл тилаймиз.

Н. ТОЖИЕВА.

МЕҲНАТ ЗАФАРЛАРИМИЗ — КПСС XXVII СЪЕЗДИГА!

ФАН-ТЕХНИКА ТАРАҚҚИЁТИНИ ЖАДАЛЛАШТИРИШ — ДАВР ТАЛАБИ

13 июлда Тошкент область партия-хўжалик активининг йиғилиши бўлиб ўтди. Унда шаҳар ва район партия комитетларининг биринчи секретарлари, қатор йирик корхона ва ташкилотлар партия комитетларининг секретарлари, халқ депутатлари, шаҳар ва район Советлари ижроия комитетларининг раислари, министр ўринбосарлари, республика давлат комитетлари ва идораларининг, область ижроия комитети, Тошкент шаҳар ижроия комитети бўлим ва бошқармаларининг, илмий ишлаб чиқариш ва ишлаб чиқариш бирлашмаларининг, колхозлар, совхозларнинг, илмий-тадқиқот ва лойиҳа институтларининг, олий ўқув юртларининг раҳбарлари, олимлар, ишлаб чиқариш илғорлари ва новаторлари, касаба союз ва комсомол ходимлари иштирок этдилар. Йиғилишда ижодкор зиёлилар, матбуот, телевидение ва радио вакиллари қатнашдилар.

Область партия комитетининг биринчи секретари Т. А. Алимов «КПСС Марказий Комитетида фан-техника тараққиётини жадаллаштириш масалаларига бағишланган кенгаш якунлари ва область партия ташкилотининг вазифалари» тўғрисида доклад қилди.

Докладни муҳокама қилишда Тошкент шаҳар партия комитетининг биринчи секретари У. У. Умаров, В. И. Ленин номидаги Олмалиқ кон-металлургия комбинатининг директори В. Н. Сигедин, Ангрен шаҳар партия комитетининг биринчи секретари В. В. Березовский, Тошкент тўқимачилик комбинатининг тўқувчиси К. Х. Ёқуббоева, Оҳангарон районидаги «Ғаллақудуқ» совхозининг директори Г. П. Гриценко, Ўзбекистон ССР Фанлар академияси Механика ва зилзилабардош иншоотлар институтининг директори, Тошкент илмий марказининг раиси Т. Ж. Жўраев, В. И. Ленин номидаги Ўзбекистон металлургия заводининг бош инженери Н. Т. Никокошев, Ўзбекистон чорвачилик илмий-тадқиқот институтининг директори У. Н. Носиров, Ўрта Осиё темир йўли Тошкент бўлинмасининг бош инженери Ю. З. Перельман, Тошкент Давлат университетининг ректори С. Х. Сирожиддинов, Чирчиқ шаҳар ижроия комитетининг раиси Н. Ф. Шарипов, «Главташкентстрой» 1-уйсозлик комбинати бетончилар бригадасининг бошлиғи, Социалистик Меҳнат Қаҳрамони И. Х. Орипов, «Технолог» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмасининг бош инженери М. И. Шанисский иштирок этдилар.

Йиғилишда Тошкент область партия комитети бюросининг аъзолари ва аъзоликка кандидатлари қатнашдилар.

Йиғилишда муҳокама этилган масала юзасидан резолюция қабул қилинди.

«Тошкент оқшоми»нинг ички саҳифаларида

ЗАМОН ТАҚОЗОСИ

Фан-техника тараққиёти — социалистик тузумимизнинг гуллаб-яшнаши, халқ хўжалигининг камол топиши, инсон меҳнатини енгиллатиб, ишлаб чиқариш сифатини яхшилашда жуда катта аҳамият касб этади. КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачёв: «Фан-техника соҳасидаги янгиликлар халқ хўжалигида тезроқ салмоқли натижалар бериши учун кўп иш қилиш керак», деб алоҳида уқтириб ўтди. Дарҳақиқат, халқ хўжалигида катта ютуқларни қўлга киритишда фан-техника тараққиётини жадаллаштириш асосий омил, замон талабидир, бу борадаги курашнинг олдинги маррасида эса илм-фан туради.

Ҳозирги долзарб ҳаёт планлаштириш ва бошқаришни, барча хўжалик механизмини тубдан қайта қуришни талаб этаётган экан, бунда фан-техника тараққиётини жадаллаштиришда ҳамма имкониятлардан комплекс фойдаланиш лозим. Бу вазифалар юзасидан КПСС Марказий Комитетининг апрель (1985 йил) Пленуми қарорларида, КПСС Марказий Комитетида фан-техника тараққиёти масалаларига бағишлаб ўтказилган кенгашда, Тошкентда бўлиб ўтган республика партия-хўжалик активи йиғилишида ҳар томонлама аниқ тадбир-чоралар кўрсатиб берилди.

Тошкент шаҳридаги кўплаб илмий-тадқиқот институтлари, илмий-ижтимоий муассасалар, олий ўқув юртлари, ишлаб чиқариш корхоналари фан-техника тараққиётини жадаллаштириш бўйича амалий ва тезкор тадбирларни белгиламоқдалар. Олимларимиз, фан— илмий-техника тараққиётини жадаллаштириш учун курашнинг олдинги маррасида боради, демоқдалар, партия ва ҳукуматимиз белгилаб берган вазифаларни амалга оширмоқдалар.

(«Фан-техника тараққиётини жадаллаштириш — замон талаби» мавзуидаги саҳифа материалларини газетанинг 3-бетида ўқийсиз).

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси ўсимлик моддалари химияси институтининг экспериментал технология лабораториясида чигит шротидан озуқа оқсилини олиш устида тадқиқот ишлари олиб борилмоқда.

СУРАТДА: катта илмий ходим, техника фанлари кандидати М. Т. Тўрахўжаев ва илмий ходим Е. В. Голоднюк тажриба ўтказишмоқда.

ЁШЛИК ШИЖОАТИ БИЛАН

Ўрта мактабни муваффақиятли тугаллаган Мавлуда Аҳмаджонова тикувчи-мотористкалик касбини танлади. Уни бу орзу «Чевар» тикувчилик ишлаб чиқариш бирлашмасига етаклади. Мана, Мавлуданинг мазкур бирлашмада меҳнат қилаётганига икки йилдан ошди. Ана шу вақт ичида у устозлари, корхона ветеранларининг яқин ёрдамида тикувчилик касбини пухта ўзлаштириб олди, ўзининг фидокорона меҳнати билан дугоналарининг ҳурмат-эътиборига сазовор бўлди.

Ўзбекистон ва Тошкент шаҳри ишлаб чиқариш илғорларининг «КПСС XXVII съездига — 27 зарбдор ўн кунлик!» шиори остидаги ватанпарварлик ташаббусини кўплар қатори М. Аҳмаджонова ҳам қизғин қўллаб-қувватлади. Ўз имкониятларини ҳисоблаб чиқиб, шонли сана шарафига юксак социалистик мажбуриятлар қабул қилди. Съездолди зарбдор вахтасида ғайрат, ёшлик шижоати билан меҳнат қилаётган чевар тикувчи смена топшириқларини мунтазам ортиғи билан адо этаяпти. Иш вақтидан унумли фойдаланиш, илғор иш усулларини кенг қўлланиш туфайли шу кунларда у 1986 йил ҳисобига маҳсулот топширяпти.

СУРАТДА: тикувчи-мотористка Мавлуда Аҳмаджонова.

Т. Каримов фотоси.

ИЗДОШЛАР

Бундан эллик йил муқаддам, жаҳонда биринчи социалистик мамлакат экономикасини ривожлантириш жараёни бораётган бир пайтда, стахановчилик ҳаракати юзага келган эди. Бу ҳаракат Улуғ Ватан уруши ва тинч меҳнат йилларида совет кишиларининг букилмас иродаси тимсоли бўлиб қолди.

Бугунги кунда бутун совет халқи стахановчилик ҳаракатининг 50 йиллигини муносиб кутиб олиш учун социалистик мусобақада актив иштирок этишмоқда. Ҳар бир меҳнат коллективида, ҳар бир иш жойида стахановчи ворислар сафи кенгайиб бормоқда.

Тошкент тўқимачилик комбинатининг ип-йигирув фабрикаси коллективида бу ватанпарварлик ҳаракатининг шонли юбилейини муносиб меҳнат ютуқлари билан кутиб олиш учун кураш тобора қизғин тус олмоқда. Ип-йигирув фабрикасининг 3 та цехи, 11 бригадаси бу ташаббусни қўллаб-қувватлаб, ўз зиммаларига оширилган социалистик мажбуриятлар қабул қилишди.

Фабриканинг пилта тараш цехининг илғор ишчиси Наташа Кнопко икки йилдирки кенгайтирилган бригадага етакчилик қилиб келади. Ўтган йилги план-топшириқларини муддатидан аввал бажарган бу коллектив стахановчилар ҳаракатининг юбилейига қадар планга қўшимча 1,5 тонна аъло сифатли яримфабрикат ишлаб чиқаришга аҳд қилишди. Бригадир Наташа Кнопко эса ушбу сана арафасида шахсий йиллик план-топшириғини бажармоқчи. Бригададаги Равшаной Садриддинова, Эльмира Гузина каби ишчилар бугунги кунда план-топшириқларини 12—15 процентга ошириб бажаришмоқда.

Пилта-пиликлаш цехидан Инобат Каримова, Надежда Лунева лар ҳам стахановчилар ҳаракатига сидқидилдан қўшилдилар. Цех коллективи пилталовчи Инобат Каримовани ветеран ишчи, ёшларнинг мураббийси сифатида яхши билишади. Инобат Каримова умумхалқ ватанпарварлик ҳаракати юбилейигача планга қўшимча 300 килограмм сифатли яримфабрикат ишлаб чиқаришга аҳд қилган.

Фабриканинг йигирув цехидан Сожида Идрисова, титиш цехидан Муҳаббат Эшонова, калавалаш цехидан Валентина Бабенцева каби ишлаб чиқариш илғорлари стахановчилар ҳаракатининг 50 йиллиги шарафига ўтказилаётган мусобақада пешқадамлик қилишмоқда.

Ҳ. МАНСУРОВА.

• Тошкент—янгича анъаналар шаҳри

ИШЧИЗОДАЛАР

Тошкент тўқимачилари янги ишчизодаларни хурсандлик билан кутиб олишди. Комбинат маданият саройи байрамдагидек безатилган. Бу ерга корхона раҳбарлари, меҳнат ветеранлари, комсомоллар, ҳунар-техника билим юртини битириб чиққан бир гуруҳ ёшларни ишчилар синфи сафига кирганлиги билан табриклагани келишди. Тантанали вазиятда уларга ишчи разряди берилганлиги тўғрисидаги гувоҳномалар топширилди.

Илғор ўровчи, Ўзбекистон ССР Олий Совети депутати Н. И. Таликина ёшларни табриклаб, нутқ сўзлади. Сизлар комбинатимиз коллективи КПСС XXVII съезди шарафига зарбдор меҳнат вахтасида туриб ишлаётган шонли кунларда мустақил ҳаётга қадам қўймоқдасиз, деди Нина Ивановна. Корхона меҳнатчилари сизлар съездолди мажбуриятларимизни бажариш ишига муносиб ҳисса қўшасизлар, деб ишонадилар.

Нина Ивановна бундан 30 йил муқаддам ўн саккиз ёшида комбинатга ишга келганини, мураббийлар ёрдамида тўқимачи касбини мукаммал ўзлаштириб олганини сўзлаб берди. У кенгайтирилган хизмат зонасига ўтиб ишлаб, ўн биринчи беш йиллик топшириғини барвақт бажарди, ўн нафар шогирдга малакасини ошириш, янги юксак марраларни эгаллашда кўмаклашди.

Комбинат меҳнатчиларининг янги авлоди вакиллари самимий кутиб олинганликлари учун қизғин миннатдорчилик изҳор этишди, Тошкент тўқимачиларининг шонли меҳнат анъаналарини шараф билан давом эттирамиз, деб сўз беришди.

ШУ КУННИНГ НАФАСИ

БУГУН ТОШКЕНТДА:

● «Малика» трикотаж ишлаб чиқариш бирлашмасининг устки кийимлар фабрикасидаги механизациялашган янги участкада дастлабки ўттиз минг дона пишиқ ва чиройли костюмлар тайёрлаб чиқарилди. Бу филиал корхонада икки сменада ишни ташкил қилиш, меҳнат унумдорлигини ва иш сифатини кескин ошириш имконини бермоқда. Бу участкада 21 та юқори унумли тўқув машинаси ўрнатилди. Янги участка ой сайин ишлаб чиқариш суръатини ошириб бормоқда. Келгусида бу ерда бир куннинг ўзида 600 та костюм ишлаб чиқаришга эришилади.

● Тошкентдаги қурилиш материаллари илмий-тадқиқот институтининг мутахассислари илмий-техника тараққиётини жадаллаштириш мақсадида иссиқлик агрегатларини реконструкциялаш ва модернизациялашнинг янги, ўзига хос методини ишлаб чиқдилар. Республика қурилиш материаллари саноати министрлиги бу янгиликни Қувасой цемент комбинатида тадбиқ этиш юзасидан қарор қабул қилди.

● Экспериментал-бадиий ижод комбинатининг монументал керамика участкасида Н. Н. Башатов бошчилик қилаётган участка коллективи зиммасига олган масъулиятли буюртмаларни муддатидан аввал бажарди. Бу ерда Железноводск шаҳридаги «Ғалабанинг 30 йиллиги» санаторийси, Оренбургдаги машинасозлик заводининг «Россия» маданият уйи ва бошқа объектлар учун бадиий безак буюмлари тайёрлаб берилди. Буюртмаларни муддатидан илгари тайёрлашда бош рассом Р. Х. Муҳамаджонов ва тажрибали пиширувчи Ю. В. Павлов маҳорат кўрсатдилар.

ОБ-ҲАВО

● Бугун эрталаб соат 11 да Тошкентда 30 даража иссиқ бўлди. Бугун кечаси 18—20, эртага кундузи 33—35 даража иссиқ бўлади.

ТЕЛЕТАЙП ЛЕНТАСИДАН

● БУХАРЕСТ. Кейинги йигирма йил ичида Крайовадаги «Электропутере» заводи ишлаб чиқарилаётган маҳсулот ҳажмини тўрт баравардан зиёд кўпайтирди. Ҳозирги вақтда Румыния электротехника саноатининг шу улкан корхонаси қуввати 25 киловаттдан 2000 киловаттгача бўлган мойли электротрансформаторлар, қуввати ва вазифаси ҳар хил электр ва дизель-электр локомотивлар, трансформатор подстанциялари, энергия юборадиган ва тақсимлайдиган аппаратлар, пармалаш қурилмаларининг электр машина-ускуналарини ишлаб чиқармоқда. Корхона коллективида 15 мингдан кўп ишчи, инженер ва хизматчи бор.

Кейинги тўрт йил ичида завод экспорт маҳсулот ишлаб чиқаришни уч баравардан зиёд кўпайтирди. «Электропутере» тамғаси қўйилган маҳсулотлар жаҳоннинг кўп мамлакатларига, шу жумладан Совет Иттифоқига юборилмоқда.

● СОФИЯ. Болгарияда Софиядаги «ММЗ» — металл қирқувчи машиналар заводи чиқараётган маҳсулот ишлатилмайдиган биронта катта саноат корхонаси бўлмаса керак. Бу ишда совет мутахассисларининг, жумладан Минск автомат линиялари заводининг конструкторлари анча-мунча хизмат қилишган. Улар ишлаб чиқаришни йўлга солишда Болгария пойтахтидаги ҳамкасбларига ёрдам берганлар. Софиядаги корхонанинг коллективи ишлаб чиқаришни ривожлантириб, такомиллаштириб бўлгач, эндиликда ўз маҳсулотининг анча қисмини машинасозлик, электротехника, кемасозлик саноатлари заводларига юбормоқда. Тез орада «ММЗ»нинг янги бир «ҳунари» ҳам пайдо бўлади. Бу ерда ўзгарувчан автомат ишлаб чиқариш системаларини тайёрлаш программаси ишлаб чиқилди. Бу системаларнинг бир қисми Совет Иттифоқига, Ўзаро Иқтисодий Ёрдам Кенгашига аъзо бошқа мамлакатларга ҳам юборилади.

● АДДИС-АБЕБА. Эфиопияда нусха кўчирадиган қоғоз тайёрловчи фабрика ишга тушди. Янги корхона сифати жиҳатидан жаҳон стандартларидан қолишмайдиган ярим миллион пачкадан кўп қоғоз тайёрлаб беради. Яқин фурсатда фабрикани тамомила шу мамлакатнинг хом ашёсидан фойдаланадиган қилиш, ёзув машиналари учун бўёқ, лента, ташкилий техниканинг бошқа маҳсулотларини ишлаб чиқаришни йўлга қўйиш мўлжалланади.

● МАПУТУ. Мозамбикдаги Кабу-Делгаду вилоятининг маъмурий маркази Пемба шаҳрида «Тешманта» фабрикаси маҳсулот бера бошлади. У Мозамбик мустақилликка эришганидан сўнг қурилган биринчи давлат корхонасидир. «Тешманта» кўрпалар, газлама, ўрин чойшаблари, болалар кийим-кечакларини тайёрлаб чиқаради. Унинг ишга туширилиши натижасида Кабу-Делгаду аҳолисигина эмас, шу билан бирга республиканинг қўшни вилоятлари аҳолисининг ҳам мана шу молларга бўлган эҳтиёжларини қондириш мумкин бўлади. Фабрика ҳузурида Мозамбик тўқимачилик саноати учун малакали мутахассислар тайёрловчи махсус курслар очилган.

(ТАСС).

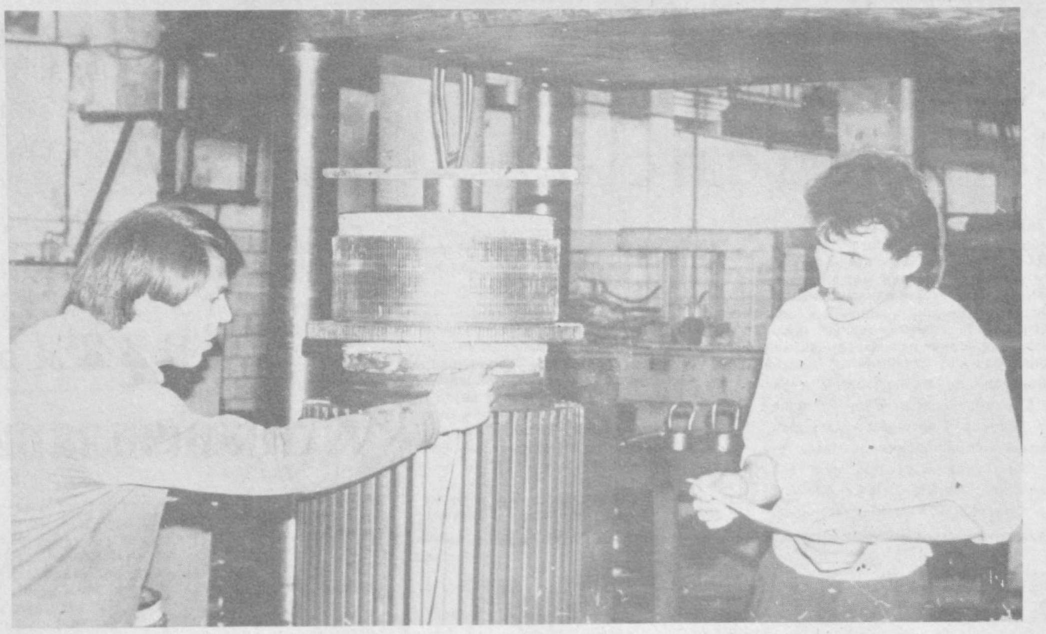

Октябрь революцияси номли Тошкент тепловоз ремонти заводида Илдиз Абдухолиқов ўн беш йилдан бери фидокорона меҳнат қилиб келмоқда. Ўтган йиллар мобайнида у ўзи танлаган касбининг устаси сифатида ҳамкасблари ўртасида обрў қозонди. Мана бир неча йилдирки, у коммунистик меҳнат зарбдоридир. Коммунист И. Абдухолиқов мунтазам смена нормаларини ортиғи билан бажариб келади. У корхона жамоат ишларида ҳам актив қатнашаётир. Шу билан бирга тажрибали ишчи ўз касбини ёшларга қунт билан ўргатмоқда.

СУРАТДА: тажрибали ишчи Илдиз Абдухолиқов шогирди Сурен Гомцянга касб сирларини ўргатмоқда.

В. Таматаев фотоси.

• Ишчи— ҳамкасби ҳақида

Меҳнат завқи

ВЛКСМ аъзоси Шаҳноза Арслонованинг номини Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг босмахонаси ботиқ босма цехида кўпчилик ҳурмат билан тилга олади. Мана уч йилдирки, у бу ерда муқовачи касбида ишлаб келмоқда. Шаҳноза пойтахтимизнинг Киров районидаги О. Хўжаев номли 21-мактабнинг 10-синфини тугаллаб, шу корхонага ишга келган. У Роза Одилбековна Афлиева бригадасида ишлайди. Коллектив аҳил, иноқ. Бир-бирларини жуда ҳурмат қилишади.

Шаҳноза шундай эслайди:

— Дастлаб анча қийналдим, ҳеч ишим юришмади. Ҳатто бошқа жойга ишга кетмоқчи ҳам бўлдим. Шунда мастеримиз Шуҳрат ака Исломов: «Инсоннинг қўлидан келмайдиган иш йўқ. Муқовачиликни албатта ўрганиб оласан. Сенинг зеҳнинг ўткир. Қўлингдан келади. Фақат дадил бўл, билмаганларингни бизлардан сўра», — дедилар. Мен худди шундай қилдим. Оқибати ёмон бўлмади.

— Бизнинг ишимизда, — дейди Шаҳноза сўзида давом этиб, — машинага листларни тўғри қўйиб туриш керак. Искоб яхши, қоғоз тўғри, текис қирқилган бўлиши лозим. Биз «Саодат», «Кино», «За рулём», «Работница», «Совет Ўзбекистони санъати», «Ғунча», «Крестьянка» журналлари муқоваларини тикамиз. Ҳар куни эрталаб «Союзпечать» дўконлари ёнида кишиларнинг шу журналларни ўқиётганлигини кўрсам қувониб кетаман, завқланаман. Одамлар учун фойдали иш қилаётганимдан фахрланаман. Шунинг учун ҳам касбим ўзимга ёқади. Бригадиримиз Роза Одилбековна худди онамиздек бўлиб қолганлар. Бизга яхши маслаҳатлар берадилар, ишонадилар.

Шаҳноза ҳақида цех мастери Наталья Альбертовна Нагайцева шундай деди:

— Ишга яхши муносабатда бўлади. Тартиб-интизомга ҳар доим риоя қилади. Ҳозир у машинистлик касбида ишлаяпти. Қаерда қийинчилик бўлса, ўша жойда ишлайди. Хизматга доимо тайёр! Ўтган йили бригада олти марта биринчи ўринни эгаллади. Бу йил ҳам бўш келмаяпти. Бригада аъзоларидан Ф. Ҳайдарова, Р. Афлиевалар ойлик топшириқларини 140—150 процентга етказиб бажаришяпти. Шаҳноза ҳам улардан ортда қолмасликка ҳаракат қилмоқда. У ишлаб чиқаришда пешқадамлик қилиш билан бирга, полиграфия техникумининг кечки бўлимида ўқияпти.

Шаҳноза илдам қадамлар билан юриб бормоқда. У сменани тугатиб, бугунги ишидан мамнун ҳолда уйга қайтмоқда. Хаёлида келгуси кун ташвишлари, иш режалари...

Ҳ. ИНОҒОМОВ,
ишчи-мухбир.

• Беш йиллик илғорлари

РЕМОНТЧИЛАР АҲДИ

«Тошкент Советининг 50 йиллиги» вагон ремонти заводида сифат ва тежамкорлик ҳақида гап кетгудек бўлса дарҳол Собир Шокиров бошчилик қилаётган бригада ҳақида гапиришади. Бунинг боиси бор, албатта. Чунки, бригада корхонада байроқдор.

Бригада бошлиғи С. Шокиров билан бўлган суҳбатда қувонч билан шундай деди:

— Бригадамиз турли миллат вакилларидан ташкил топган. Корейс Геннадий Ли, рус Николай Кузнецов, татар Раҳим Сингатуллин, тожик Бобожон Мухтоқровлар бир оила фарзандларидек меҳнат қилмоқдалар, — дея сўзида давом этди С. Шокиров. — Улар трамвай-троллейбусларнинг электр қисмларини ремонт қилиш билан бирга катушка ва якорь подшипникларини алмаштирадилар. Бундан ташқари мотор компрессори ва вентилятор қисмларини ҳам ремонт қиладилар.

Бригада ишчилари ҳар ойда 120 та ўрнига 140—150 та моторни сифатли ремонтдан чиқаряптилар.

Бригада коллективи КПСС XXVII съезди шарафига оширилган социалистик мажбурият олиб, бу йили 1400 та трамвай, троллейбус ва компрессор моторларини сифатли ремонтдан чиқаришга қатъий қарор қилди.

Ф. АБДУРАҲИМОВ.

• Шу куннинг мавзуида

«СУВНИ ТЕЖАНГ!»

● ТОШКЕНТ БИР КЕЧА-КУНДУЗДА 2 МИЛЛИОН 200 МИНГ КУБОМЕТР СУВ ИСТЕЪМОЛ ҚИЛМОҚДА. ● ВОДОПРОВОД ТАРМОҚЛАРИНИНГ УЗУНЛИГИ 2538,1 КИЛОМЕТР. ● ҲАЁТБАХШ ОМИЛ. ● ШАҲРИМ — ФАХРИМ.

Ўзбекистон илмий-оммабоп ва ҳужжатли фильмлар студиясида яратилган кинолента «Сувни тежанг!» деб номланади. Дикторлик тексти ва сценарий муаллифи Ш. Зайнуддинов, режиссёр-оператор Т. Қаюмов, редактор Г. Виноградова, консультант Тошкентдаги «Водоканал» трестининг бош инженери В. Криженков. Бу фильмни кўплаб тошкентликлар кўришга муяссар бўлишган. Шу кунларда у ўзбек тилида намойиш этилмоқда.

— Халқимизда «Сув бор жойда ҳаёт бор», деган ҳикматли сўз бор. Икки миллиондан зиёд аҳолиси бўлган шаҳарни, унинг саноат корхоналари, муассасалари, қурилишларини сув билан таъминлаш мураккаб иш бўлиб, у ҳар куни ва ҳар дақиқада диққат-эътибор ҳамда ғамхўрликни тақозо этади, — деди биз билан суҳбатда Тошкентдаги «Водоканал» трести бошқарувчиси **Зокир Тўраевич Солихўжаев.** — Биз сувдан қандай фойдаланаяпмиз, табиатнинг бу бебаҳо неъматини авайлаб сарфлаяпмизми, бизнинг квартираларимизга ҳаётбахш бу сув қаердан оқиб келмоқда, биз уни умуман тежаб-тергаб сарфлаётирмизми? — Биз ана шу ихчам кинолентадан бу саволларга жавоб топишга ҳаракат қилдик. КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев КПСС Марказий Комитетининг апрель (1985 йил) Пленумида бундай деди: «Текшириш лозим, контроль қилиб бориш зарур, ҳар бир текшириш амалий ёрдам келтириши даркор, иш манфаатларига хизмат қилиши лозим». Биз сувни исроф қилишимиз қандай оқибатларга олиб боришини кўргазмали асосда намойиш этишга ва ҳикоя қилиб беришга аҳд этдик. Ҳозирги пайтда шаҳарга бир кеча-кундузда 2,2 миллион кубометр сув етказиб берилмоқда. Бу сув шаҳар ва унинг аҳолиси, саноат корхоналарининг эҳтиёжини қондириш учун кучсиз ривожланган ирригация тармоқлари орқали узатилмоқда.

Сиз бу фильмда фонтанларда сув барқ уриб отилаётганлигини, ҳамшаҳарларимиз ундан баҳра олаётганлигини кўрасиз. Сув, сув, сув...

Экранда турмушдаги оддий манзара намоён этилмоқда. Уй бекаси чой қайнатиш учун чойнакни водопровод жўмраги тагига қўйди, шу пайт телефон жиринглаб қолди. У телефонда қанча вақт гаплашди. Ҳатто беш минут гаплашган ҳам бўлсин, лекин мана шу вақт ичида канализацияга қанча сув оқиб кетганлигини тасаввур этасизми? Ёки бошқа бир мисол келтирайлик, шаҳримизда гулзорларни суғоришни жуда ҳам севишади. Бу пайтда эса юқори қаватдагилар сувга интизор бўлиб туради. Автомобиль ҳаваскорлари ҳам сувни исроф қилишда рекорд қўйишмоқда. Улар машиналарни гўё ҳаммомда чўмилтиргандек ювинтиришади. Шунингдек, янги қурилишлар бораётган жойларга «Водоканал» ижозати билан вақтинча сув таъминоти ўрнатилади. Лекин бу шароит сувни исроф қилиш учун кўзда тутилмаган. Мисол оддий бўлса ҳам, ундан катта хулоса чиқариб олиш мумкин.

— Зокир Тўраевич, умуман шаҳримизга сув қаёқдан келади?

— Ҳаётбахш сув Тошкентга етиб келиши учун ўзининг ирмоқларини Чотқолнинг олис тоғ чўққиларидан бошлайди. У аввал Чорвоқ сув омборига йиғилади, шундан кейин Чирчиқ ва Бўзсувга қуйилади. Бу сувни дарҳол ичиш учун тавсия этилмайди. Шаҳар аҳолисига сувни етказиб бериш учун у бир неча тозалаш, фильтрлаш ва бошқа жараёнлардан ўтказилади. Сув комбинатларида энергетиклар, механиклар, химбаклаборатория ходимлари кечаю-кундуз меҳнат қилишади. Сув давлат ГОСТи талабларига жавоб берадиган сифат даражасига етгандан кейин бир қатор жиддий талабларга риоя қилинган ҳолда тармоқларга узатилади.

— Ҳар бир тошкентлик бир кеча-кундузда қанча миқдорда сув ишлатади?

1909 йилда Карл Маркс кўчасида дастлабки водопровод тармоғи ётқизилиши билан Жуковский кўчасидан 1 Май кўчасигача бўлган масофада бир кеча-кундузда бир киши ҳисобига 45 литр сув оқизилган. Ҳозирги пайтда сув хонадонларга етарли миқдорда узатилмоқда, лекин бу ҳаётбахш неъматнинг бекордан-бекорга оқиб ётиш ҳоллари ҳамон давом этмоқда.

Кейинги тўрт йил мобайнида Қодирия сув иншоотида суткасига 200 минг кубометр ҳажмида водопровод сувини узатадиган қўшимча қувватлар қурилди ва ишга туширилди. 1937 километр узунликда водопровод тармоқлари ва сув тақсимлаш иншоотлари қурилиши амалга оширилди. Ҳозирги пайтда водопровод тармоқларининг умумий майдони 2538,1 километрдан иборат. Кўп қаватли уй-жой биноларини сув билан узлуксиз таъминлаш мақсадида 18 та юқорига кўтариб берувчи насос станциялари қурилди ва ишга туширилди.

— Тошкентда талай саноат корхоналари бор. Улар ҳам сув «ичадилар». Бу корхоналар ҳам сув истеъмол қилишдан воз кечишлари мумкинми?

— Ҳа, истеъмол сувни талаб қилишдан воз кечишлари мумкин. Шаҳар саноат корхоналарининг мустақил сув манбаларига ва бир галги сувни жуда кўп марта ишлатишга ўтиши жуда ҳам суст амалга оширилмоқда. Ахир шаҳардаги барча фонтанлар ана шундай усулда ишлаб турибди-ку. 166 та сув истеъмол қиладиган корхонадан фақат 28 таси бу тадбирларни тўла амалга оширди, 8 таси қисман, қолганлари эса шаҳар «Водоканал» трестининг иншоотларидан сув олмоқда. Шу билан бирга сув истеъмоли бўйича йирик саноат корхоналари ўзларининг мустақил манбаларига ва бир галги сувни кўп марта ишлатиш усулига ўтганида бир кеча-кундузда камида 110—120 кубометр ҳажмида ичимлик сувни тежаб қолиш мумкин бўлур эди.

— «Водоканал» вакиллари билан ҳамкорликда уй-жой биноларида сувнинг беҳуда оқиб ётиши юзасидан текширув ўтказилдими?

— Уй-жой органларининг ходимлари иштирокида бундай текширувни ўтказдик. Уй-жой биноларида тўртта жўмракнинг битта носозидан суткасига 500 литр миқдорда сув беҳуда оқиб кетмоқда. Трактор заводи, ТашГРЭС ва Улуғбек посёлкаси уй-жойлардан фойдаланиш бўлимларига қарашли турар жой биноларида сувга нисбатан қилинаётган эътиборсизлик бизни мутлақо мамнун этмайди. Айрим микрорайонларда сув таъминотидаги узилишларга баъзи уй-жой биноларида ҳам ҳисса қўшишмоқда. Кўпгина уй-жой биноларида сув сарфини ҳисоблайдиган мосламалар йўқ. Масалан, маҳаллий Советларга қарашли 4970 та кўп қаватли уй-жой биноларидан 1020 тасидагина бундай сув ўлчайдиган асбоблар ўрнатилган.

Тошкент ўсиб бормоқда, кўплаб бинолар қурилмоқда, шаҳар чегарасини кенгайтирмоқда. Бу яна қўшимча сув керак, демакдир. Тегишли идоралар шаҳарни сув билан тўйинтириш учун фикр юритишлари ва ҳал этишлари лозим. Тошкент Бош плани илмий-тадқиқот лойиҳа институти билан ҳамкорликда Тошкент шаҳар водопровод тармоқларининг 1986—1990 йиллар ва 2 мингинчи йилгача бўлган даврга мўлжалланган ривожланиш схемаси тасдиқланиш жараёнида турибди. Водопровод ана шу схема бўйича келгусида янада юксалади. Лекин тарбиялаш лозим бўлган омиллар кун тартибида қолади. Сувни хўжасизларча пала-партишлик билан сарфлаш ҳар биримизни, мутахассисларни ва умуман барча тошкентликларни ўйлантириши лозим. Шаҳримиз сув билан гўзал. Бу чинакам ҳаётбахш манбадир. Биз ҳаётимизни бирор дақиқа ҳам сувсиз тасаввур эта олмаймиз. Барча бойлигимизга қандай меҳр ва муҳаббат билан қарасак, ҳаётимиз асосий омили бўлган сувга ҳам шундай муносабатда бўлишимиз лозим. Ана шундагина сув ўзининг бебаҳолигини яққол намоён этади, янги уйлар ва иншоотлар қуриш имконини беради. Гуллаган боғлар, фонтанлар, хиёбонларга бурканган республикамиз пойтахти навқирон ва гўзал бўлиб туришидан бир умр фахрланамиз.

• Қиш—тайёргарликни ёқтиради

«Аттанг» деб қолмайлик

«Қиш ёпинчиғингни қўйма, ёз ўзинг биласан», деган мақол бор. Қиш мавсумига пухта тайёргарлик кўрилмас экан, «Кейинги пушаймон — ўзингга душман» деганларидек кўп афсусланиб қолишимиз мумкин. 1-Қорақамиш массивининг 3-микрорайонида 60 дан ортиқ тўрт қаватли уйлар бор. Ўтган йили массивдаги деярли ҳамма уйлар қишнинг қаҳратон совуғида жуда совиб кетди. Квартиралардаги ҳарорат 8—10 даражадан ошмади. Массив аҳолиси тегишли ташкилотларга мурожаат қилаверишгандан кейин у ердан ёрдам қўлини чўзишди. Шунда ҳам уйлардаги иссиқлик даражаси 14—15 бўлди. Шуниси ажабланарлики, ўтган йили 48-уйнинг капитал ремонти учун 63 минг сўм сарфланди. Лекин бу ремонтнинг уйимиздаги иссиқликнинг ошишига ҳеч қандай нафи тегмади. Мана бу йил ҳам қайта ремонт ишлари қилинмоқда. Ремонтнинг бошланганига тўрт ойдан ошган бўлса ҳам ҳали поёни кўринмайди.

48-уйнинг рўпарасида 49-уй жойлашган бўлиб, унинг қурилганига 15 йил бўлди. Ҳозир бинонинг ертўласига тушсангиз, водопровод қувурлари чириб, илма-тешик бўлиб кетганлигининг шоҳиди бўласиз. Канализация қувури эса икки томонга кўтарилиб, ўртаси эгилиб тушган. Ундан оқаётган чиқиндилар ертўладаги чивинларга «шароит» яратиб қўйган.

Бугунги кунда 63 квартирали бу бинонинг қайси бир хонадонига кирманг, чивин дастидан оёқ-қўллари шишиб кетганларни учратасиз. Бу ҳол уч йилдан бери давом этиб келмоқда. Наҳотки, ертўладаги сувларни чиқариб ташлаш шунчалик қийин бўлса!

Ўтган йили қиш даврида 49-уйдан 48-уйга иссиқлик ўтказиш учун чуқур қазилиб, вақтинча қувур уланган эди. Чуқур ва қувурлар ҳалигача ўз ҳолига ташлаб қўйилган. Баъзан шундай ҳоллар ҳам рўй бердики, ҳовлида ўйнаб юрган болалар ана шу чуқурчаларга тушиб кетиб, шикастланишди. Катта кўчадаги ер остидан қазиб олинган йўғон қувурлар эса ўтган йилнинг сентябрь ойидан буён йўлкаларни хира қилиб ётибди. Буларнинг эгаси борми, йўқми ҳеч ким билмайди. Наҳотки, мутасадди ташкилотлар давлат мулкига нисбатан ана шундай хўжасизларча иш юритишса.

Кези келганда шуни ҳам айтиб ўтайликки, бу ерда ичимлик суви исрофгарчилигига ҳам йўл қўйилмоқда. Мана, икки йилдан бери 48, 49-уйларнинг ертўласидаги водопровод қувурлари тешилиб, сув оқиб ётибди. Лекин уни бартараф қилиш ҳеч кимнинг хаёлига келмайди. Ёлғон бўлмасин бир маротаба ЖЭУдан келишиб қувурларни у ер-бу ерини ямаб кетишди. Бу ямоқ бир ҳафтага чидади. Яна ертўлани сув босди. Шу уйлардан сал нарида жойлашган 233-ўрта мактаб территориясида ҳам худди шунга ўхшаш аҳволни кўриш мумкин. Бу ердаги ирригация шахобчаларига тўпланиб қолган ҳалқоб сувлар чивин ва пашшалар кўпайишига шароит яратиб бермоқда. Ахир бу инсон саломатлиги учун ниҳоятда зарар эканлигини шу иш билан шуғулланувчи мутасадди ташкилотлар наҳотки тушунишмаса!

Халқимизда «Қиш ғамини ёзда е» деган мақол бор. Ўтган йилги қиш сабоқлари Собир Раҳимов район уй-жойлардан фойдаланиш тресте раҳбарларини ташвишлантирмаётган кўринади. Бўлмаса, биз юқорида кўрсатган икки уй мисолидаги камчиликлар тезда бартараф этилган бўларди. Қишнинг қаҳратон совуғида аттанг деб қолмаслик учун бу камчиликлар ёз кунлари бартараф этилиши керак!

Л. ҲАМРОЕВ,
Улуғ Ватан уруши қатнашчиси, СССР Журналистлар союзининг аъзоси.

ЖАҲОН ОЙНАСИ

ТАСС ВА АПН МУХБИРЛАРИ ХАБАР ҚИЛАДИЛАР

«ТЕЖАМКОРЛИК УЧУН» ЮРИШДА

БУДАПЕШТ. Ҳар йили Венгриянинг саноат корхоналарида материалларни оқилона ишлатиш ҳукумат программасини бажариш юзасидан юзлаб лойиҳалар амалга оширилмоқда. Республиканинг новатор ва рационализаторлари ишлаб чиқариш чиқитларидан иккиламчи фойдаланиш, маҳсулотларга материал сарфини камайтириш янги самарали методларини ишлаб чиқмоқдалар. Уларнинг «тежамкорлик учун» юришлари ўтган йилнинг ўзидагина ВХР халқ хўжалигига қарийб 10 миллиард форинт пулни тежашга имкон берди.

«ЯШИЛ МЕДИЦИНА» ҲАФТАЛИГИ

СОФИЯ. Болгария «Яшил медицина» ҳафталиги бўлиб ўтди. Бу ҳафталик доривор ўт-ўланлар оммалашишига ёрдам бериши керак эди. Республиканинг химия-фармацевтика саноати доривор ўт-ўландан тобора кенгроқ кўламда фойдаланмоқда.

БХР ўсимликлар миқдори ва хили жиҳатидан Европада олдинги ўринлардан бирини эгаллаб туради. Ҳар йили марказий кооперация союзи аҳолидан 400 хилдаги 8,5 минг тоннага яқин ўт-ўлан харид этади. Шулардан 600 хилга яқин дори-дармон тайёрланади. Доривор гиёҳ ҳосилининг кўп қисми чет элларга чиқарилади.

Кейинги йилларда аҳоли, шунингдек мутахассислар фитотерапияга анча қизиқиб қолдилар. БХРда доривор ўт-ўланни муҳофаза қилиш, ўстириш ва ундан фойдаланиш махсус программаси қабул қилинган. Ҳозир Болгария фанлар академиясининг еттита институти ўсимликлардан олинадиган биологик актив моддалар узоқ муддатли миллий тадқиқот программасини бажаришда қатнашмоқда.

Мамлакатимиз шифобахш ўт-ўланга бой бўлиши билан бирга уларни ишлатиш анъаналарига ҳам бойдир, деди ТАСС мухбири билан суҳбатда Болгариянинг таниқли фитотерапевти Димитр Памуков. Лекин, «яшил медицина»нинг бугунги кунда ҳали фойдаланилмаган жуда катта резервлари бор.

АМЕРИКА АВТОМОБИЛСОЗЛИГИ ТАНГ АҲВОЛДА

НЬЮ-ЙОРК. Америка автомобилсозлиги ўз тарихидаги энг таҳликали тангликлардан бирини бошдан кечирмоқда.

«Политикл Афферс» журналининг уқтириб ёзишича, тармоқ корхоналарининг кўпчилиги ишлаб чиқариш қувватларининг 85—90 проценти миқдорида иш билан таъминланган. Ишсиз автомобилсозлар армияси 250 минг кишини ташкил қилади.

Мутахассисларнинг фикрича, Америка автомобиль саноати маҳсулотининг рақобат қобилияти пастлиги бу тармоқни ўз гирдобига олган ишкалликларнинг сабабларидан биридир. Американиклар чет эл, аввало япон автомобиллари тежамли, юқори сифатли ва арзон бўлганлиги учун уларни кўпроқ сотиб олмоқдалар. Ихтисослаштирилган «Аутомотив Ньюс» бюллетенида эълон қилинган сўнгги маълумотларда айтилишича, бултур АҚШда сотилган ҳамма автомашиналарнинг 19 проценти япон компанияларининг улушига тўғри келди. 1988 йилнинг бошларига бориб АҚШ савдо министрлигининг тахминларига кўра, бу рақам 36 процентга боради. Бу эса АҚШда автомашиналар ишлаб чиқариш янада камайиб, ишсизлик кўпайишидан дарак беради. Министрлик мутахассисларининг фикрича, яқин уч йил мобайнида иш билан таъминланган автомобилсозлардан яна 100 минг киши, ёндош тармоқларда эса 400 минг киши ишдан маҳрум бўлади.

ВАШИНГТОН. Америка Қўшма Штатларининг реакцион ички ва ташқи сиёсатига кенг жамоатчилик мунтазам қаршилик билдириб келмоқда.

СУРАТДА: Гватемалада ўтказилаётган қонли террорга қарши ўтказилган намойиш қатнашчилари.

ЖАҲОН ШАҲАРЛАРИ ВА ПОЙТАХТЛАРИДА

БЕЛГРАД. Белград индустрияси ёнига яна бир азим саноат корхонаси қўшилди. Бу ерда электрон телефон станциялари ишлаб чиқарадиган завод ишга туширилди. Янги типдаги станцияларнинг афзалликлари жуда кўп. Улар пухта ишлайди ва осон бошқарилади, электр энергияни кам истеъмол қилади ва жуда оз жойни эгаллайди. Станцияга уланган ЭҲМ эҳтимол тутилган носозликни тез аниқлайди ва бундан ташқари, абонентларнинг сони, гаплашилган кун ва унинг муддатини автомат тарзда қайд этади.

Телекоммуникация техникасини ишлаб чиқариш — ЮСФР экономикасини ривожлантиришнинг муҳим йўналишларидан биридир. Телефон, телекс ва телеграф алоқаси асбоб-ускуналари кўпгина чет мамлакатларда, шу жумладан Совет Иттифоқида яхши маълум. Масалан, Загребдаги Никола Тесла номли заводда ишлаб чиқарилган автомат телефон станциялар Москва, Ленинград, Киев, Таллин, Донецк, Иркутск, Новосибирскда узлуксиз ишлаб турибди.

***

МАПУТУ. Масерудаги миллий педагогика коллежини битириб чиқувчиларнинг янги отряди Лесото бошланғич ва ўрта мактаблари ўқитувчиларининг сафига қўшилди. 375 йигит ва қизга коллежни битириб чиққанликлари тўғрисидаги дипломлар тантанали вазиятда топширилди. Яқинда ўзининг ўн йиллигини нишонлаган коллеж шу вақт ичида 5 мингдан кўпроқ малакали педагог тайёрлаб берди.

Лесото ҳукумати таълим системасини ривожлантиришга катта эътибор бермоқда. Ўқиш ва ёзишни биладиган граждандарнинг салмоғи 50 процентга етади. Бу — Африкадаги энг юқори саводхонлик даражаларидан биридир. 1,5 миллионга яқин аҳоли яшайдиган мамлакатда 1087 та бошланғич мактаб ишлаб турибди, уларда кичик ёшдаги болаларнинг қарийб тўртдан уч қисми таълим олмоқда. 29 минг киши ўрта ўқув юртларида шуғулланмоқда.

***

АККРА. Гананинг Юапонг шаҳридаги тўқимачилик фабрикасини бошқаришни ишчилар ўз қўлларига олганларидан кейин корхонадаги меҳнат унумдорлиги 20 процент кўтарилди. Инглиз капитали назорати остидаги «Юнайтед Африка Компани» корпорациясининг хўжайинлари ошкора саботаж йўлига ўтишларига жавобан шу чора кўрилган эди.

Ганадаги ҳокимиятни миллий мудофаа мувaққат кенгаши ўз қўлига олганидан кейин корхона дирекцияси қасддан хом ашё етишмовчилигини вужудга келтирди, деди корхона муваққат раҳбарлик комитети раисининг ўринбосари Огастин Гордон-Айику. Шундай баҳона билан ишчиларнинг ярмидан кўпроғи, биринчи галда революцияни ҳимоя қилиш халқ комитетларининг аъзолари ва касаба союз активлари ишдан бўшатилди. Ўшанда ҳукуматнинг мадади билан тўқимачилар коллективи ишлаб чиқаришни ўз назорати остига олди.

Ишчилар, деб уқтирди О. Гордон-Айику, хом ашё муаммосини ҳал қилиш учун пахта етиштиришга ихтисослашган яқин атрофдаги кооператив хўжаликлар билан алоқа ўрнатдилар. Ҳозир корхона бир маромда ишлаб, ўз маҳсулотини «Гана Текстайл Принтинг» фабрикасига ва бошқа истеъмолчиларга етказиб бермоқда.

***

ҚОҲИРА. Кўҳна Қоҳиранинг бир қанча районлари яқин келажакда очиқ ҳаводаги музейга айланади. Шаҳарнинг марказида ўрта аср Ислом меъморчилигининг ёдгорликлари кўплаб топилади. Уларни сақлаш учун Қоҳиранинг бир қанча районларини қўриқхона деб эълон қилиниб, бу ерда жамоат ва хусусий транспорт қатновини тўхтатиб қўйишга қарор қилинди. Миср Араб Республикаси қадимий ёдгорликлар департаментининг ректори Аҳмад Қадрийнинг айтишича, ҳозирги вақтда Қоҳира муниципалитети ана шу районлардан аҳолини шаҳарнинг бошқа қисмига кўчириш имкониятларини ўрганмоқда. Қўриқхонага айлантириладиган кўчалардан давлат муассасалари ва магазинларни ҳам чиқариб юбориш кўзда тутилмоқда. Реконструкция планига мувофиқ қадимий архитектура иншоотлари таъмирлаш ишларидан сўнг ўз асл қиёфасини олади.

Мозамбик Халқ Республикасида кейинги йилларда катта социал ўзгаришлар юз берди. Мамлакатнинг иқтисодий ва социал тараққиётини белгиловчи кўп йилларга мўлжалланган план асосида бир қатор ибратли ишлар амалга оширилмоқда. Айниқса қишлоқ хўжалигини кенг тараққий эттириш режалари тузиб чиқилган.

СУРАТДА: қишлоқда ҳосил йиғиш пайти.

БЕБАҲО ТОРТИҚ

Япониялик машҳур коллекционер Наоми Ямада ўзининг энг сараланган алоқа маркалардан иборат коллекциясини совет халқига ҳадя қилди. Тўрт минг-дан иборат ноёб маркалар йиғилмасини коллекционерлар оиласининг бир неча авлоди йиллар давомида сабр-тоқат билан тўплашган эди.

«Мен ўз коллекциямни япон-совет дўстлигининг, мамлакатлар ўртасидаги ўзаро ҳамкорликнинг янада мустаҳкамланиши учун тортиқ қилдим», — деди Н. Ямада.

101 ЁШЛИ ҲАЙДОВЧИ

Голландиялик Я. Бандерс машина ҳайдаш ҳуқуқининг муддати тугагач, уни узайтириш баҳонасида врачлардан тегишли розиликни олишга қарор қилди. Бахтга қарши ҳеч қандай машина ҳайдашга халақит берадиган белгилар бўлмишига қарамай, унга транспортни бошқариш рухсат беришмади. Чунки Бандерс 101 ёшга тўлган эди. «Мен шу пайтгача машина ҳайдаганман ва бундан кейин ҳам ҳайдайман, — деди қайсар кекса ҳайдовчи. Шуни айтиш керакки, энг кекса ҳайдовчи машинани хавф-хатарсиз бошқаришда ҳам ўзига хос рекорд қўйди. Мана 60 йилдирки у бирон марта машинада хавфли ҳолатга тўғри келмаган.

КЎПРОҚ КУЛИНГ

Кулги ва унинг фойдали томонлари ҳақида кўплаб ёзилган. Аммо ҳар сафар унинг янги-янги қирралари намоён бўлаётир. Францияда чиқадиган «Пари Матч» журналининг хабар беришича, кулги қон айланишига ижобий таъсир кўрсатар экан. Шу боисдан қувноқ киши бадқовоқларга қараганда ўзини яхши ҳис қилади. Кулги туфайли одам бош оғриғидан халос бўлиб, унинг юрак уриши нормаллашади. Ҳатто қон босими ҳам пастга тушади. Олимларнинг фикрича, кулги одам организмига югуришдек фойдалидир. Демак, саломатлик учун кўпроқ кулиш керак!

ФАН-ТЕХНИКА СОҲАСИДАГИ ЯНГИЛИКЛАР ХАЛҚ ХЎЖАЛИГИДА ТЕЗРОҚ САЛМОҚЛИ НАТИЖАЛАР БЕРИШИ УЧУН КЎП ИШ ҚИЛИШ КЕРАК. КПСС МАРКАЗИЙ КОМИТЕТИ БИЛАН СОВЕТ ҲУКУМАТИ МАМЛАКАТ ОЛИМЛАРИ, БАРЧА ФАН-ТЕХНИКА ЗИЕЛИЛАРИ ПАРТИЯ ЎРТАГА ҚЎЯЁТГАН ВАЗИФАЛАРНИ АСТОЙДИЛ МАЪҚУЛЛАБ, ФАН-ТЕХНИКА ТАРАҚҚИЕТИНИ ЖАДАЛЛАШТИРИШ УЧУН КУЧ-ҒАЙРАТЛАРИНИ АЯМАЙДИЛАР, ДЕБ УМИД ҚИЛАДИЛАР.

М. С. ГОРБАЧЕВ.

ФАН-ТЕХНИКА ТАРАҚҚИЁТИНИ ЖАДАЛЛАШТИРИШ — ЗАМОН ТАЛАБИ

• Иш унумини оширадиган омиллар • Маҳсулот сифатли бўлсин • Санитария янгиликлари • Сирли мўъжизалар • Аҳолига қулай товарлар

• Автоматлаштириш истиқболлари

Технологик жараёнлар тезлашганда

Технологик жараёнларни мукаммал тарзда бошқаришда системали муносабатни қўллаш айрим автоном техникавий ва бошқариш воситаларидан фойдаланишда катта комплекс системаларни бунёд этишга олиб келади. Бунга қуйидаги мисолни келтириб ўтиш мумкин: айрим станок ва станок линияларидан комплексга, цех ва бутун заводни автоматик бошқаришга ўтиш керак. Бир корхона мисолида ҳисоблаш қурилма-планлаштириш учун мўлжалланган бошқарув ҳисоблаш қурилмасидан, маълум бир тармоқ ёки бутун халқ хўжалигини ҳисобга олиш ва планлаштириш комплекс системасига ўтиш ва ҳоказолардир.

Бу ва шу каби ҳолларда жуда кўп миқдордаги ўзаро боғланган элемент ва системалардан ташкил топган катта ва мураккаб системалар билан иш кўрамиз.

Ана шу проблемани муваффақиятли ҳал этишда табиатда мавжуд жуда кенг ва турли-туман классдаги мураккаб ҳамда катта системаларни тадқиқ қилиш қўл келмоқда. Гап жуда мураккаб ва турли хил жонли (биологик) системалар устида кетмоқда. Бундай системали бионик муносабат шунинг учун мақсадга мувофиқки, узоқ вақт давомидаги эволюция мобайнида ташкил топган биологик система структураси биологик кўринишларни ўзгарувчан ташқи муҳит ва ҳаёт учун бўлган кўринишида ўз мавқеини сақлашга олиб келди. Катта техник системаларнинг самарали ишлаши учун керак бўлган биологик системалар хоссаси қуйидагилардан иборатдир.

Биринчидан, жонли организмлар сезги органларига ташқаридан келувчи информациялар билан иш кўради. Техник системалар турли хил информацияларни махсус индикат, датчиклар ва турли хил алоқа каналлари ёрдамида қабул қилади.

Иккинчидан, юқори функционал ва конструктив ишончлилик ва техник мураккаб системалар учун керакли сифат бўлиб ҳисобланади. Жонли система унинг айрим қисм ва органларини олиб ташлаганда ҳам ишлаш қобилиятини йўқотмайди.

Учинчидан, тараққиётга мойиллик. Ҳаракатга келтирилувчи жонли ёки техник мураккаб система буткул харобага учрамагунча ўз мавжудлигини йўқотиши керак эмас. Шунга қарамай, система мавжуд экан, у ўсиши қатордан чиққан элемент ва деталларини алмаштириш, мукаммаллашиши мумкин. Катта ва мураккаб бўлган системаларни қайта қуриш, қайта ташкил этиш учун ҳам жараённи тўхтатиш мумкин бўлмайди. Масалан, мамлакатни бир минутга ҳам транспортсиз, алоқасиз қолдириш мумкин эмас (ҳатто бунинг натижасида агар ўз навбатида катта самара олиш мумкин бўлса ҳам). Шунинг учун катта системаларни мукаммаллаштириш, тараққий эттириш, худди жонли организмлар ўсиб тараққий этиб борганидек, уларни ташкил этиш вақтида, айни пайтда амалга оширилиши керак.

Тўртинчидан, ўзгарувчан шароитга ўрганиш, мослашиш. Бу эса бир системага ўзини турли хил шарт-шароитда керакли ҳаракат қонунини топиб турлича ҳаракат қила олиш имконини беради.

Бешинчидан, жонли системанинг навбатдаги белгиси марказлаштириш ва автономиялаштириш принципларини рационал бирлаштиришдир. Гап шу ҳақда боряптики, ҳамма система фақат бир ва умумий масалани ҳал этишга бўйсунган бўлса ҳам, уларнинг айрим органлари катта мустақилликка эга.

Ҳозирги муҳим муаммолардан бири, ишлаб чиқилган ва ишлаб чиқилаётган автоматик бошқарув системаларини станок мослама-асбоб-деталь системасидан қабул қилиб олувчи информация миқдорини аниқлаш ва уни қайта ишлаш ҳисобланади.

Керакли информацияни қандай қилиб олиш, уни қайта ишлаш ва шу тариқа маҳсулот аниқлигини ва унумдорлигини ошириш йўлини топиш технологик, математик, инженер ва кибернетикларнинг олдида турган навбатдаги муҳим масала ҳисобланади. Ушбу соҳада Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг «Кибернетика» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси илмий ходимлари иш бошлаб, дастлабки натижаларни қўлга киритдилар.

Н. МЎМИНОВ,

Ўзбекистон ССР Фанлар академияси «Кибернетика» илмий-ишлаб чиқариш бирлашмаси бош директорининг ўринбосари, техника фанлари доктори.

• Илмий муассасаларда

ИСТИҚБОЛЛИ НАВЛАР

Совет Ўзбекистони офтоби ял-ял товланадиган серқуёш диёр. Табиат бу диёрга шундай сеҳрли куч ато этганки, унинг тупроғида ҳар қандай ўсимлик катта баҳра олади, яйраб ўсади. Ана шунинг учун ҳам бу диёр пахта масканига айланиб кетган. Чунки пахта ўсимлиги набототнинг бошқа намуналари каби қуёш ва сувни ҳамда тўрт хил фаслни манзур кўради. Митти чигит уруғи ер бағрида ниш уриб, чаман бўлиб очилгунга қадар қанчадан-қанча меҳнат ва харажатни тақозо этади. Шунинг учун ҳам оддий миришкордан тортиб конструктор ва олимгача бу ўсимликнинг меҳнатини осонлаштириш устида кечаю-кундуз тиним билмай фикр юритади.

Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг бир қатор илмий-тадқиқот масканларида ҳам олиб борилаётган кўпгина ишлар пахтачилигимиз тараққиётига қаратилган. Ўсимликлар экспериментал биологияси институти олимлари бу борада аҳамиятли ва самарали илмий ишларни олиб боришмоқда. Илмий масканда самарали тадқиқотлар олиб борган машҳур селекционер, СССР Давлат мукофоти лауреати Содиқ Мираҳмедов пахтанинг «Тошкент» бир неча навларини яратишга муваффақ бўлди, донг таратди. Бу ерда меҳнат қилаётган Ўзбекистон ССР Фанлар академиясининг академиги, институт директори Ж. А. Мусаев, республика Фанлар академиясининг мухбир аъзоси С. С. Содиқов, қишлоқ хўжалик фанлари доктори О. Ж. Жалилов, биология фанлари кандидати А. Э. Эгамбердиев ва бошқалар пахтанинг истиқболли навларини яратиш борасида меҳнат қилмоқдалар.

Институтда кейинги йилларда яратилган «Тошкент—7», «Ўзбекистон—3», «Оқ олтин», «Октябрь—60», «Самарқанд— 2» ва 3» навлари республикамиз далаларида муваффақиятли етиштирилмоқда. Бу навлар тез пишарлиги, касалликларга бардошлилиги, толасининг пишиқлиги, механизация асосида парвариш қилишга мослиги билан пахтакорларга манзур бўлмоқда.

Институтнинг пахта систематикаси ва иқлимга мослаштириш лабораториясида ҳам олиб борилаётган илмий кузатишлардан яхши самаралар кутилмоқда.

СУРАТДА: биология фанлари кандидати, катта илмий ходим С. М. Ризаева ва илмий ходим Т. Б. Жалилова тадқиқот натижаларини муҳокама қилишмоқда.

В. Сироткин фотоси.

• Олимлар лабораториясида

ПОЛИМЕРЛАРНИ ПАЙВАНДЛАБ БЎЛАДИМИ?

Инсон фаолиятида ишлатиладиган табиий ва синтетик полимерлар ўзининг ўта ноёб қатор афзалликлари билан бирга, уларнинг камчиликлари ҳам бор. Чунончи, кўпчилик табиий полимерлар синтетик полимерларга нисбатан пишиқ-пухта, улардан тикилган кийим-кечаклар ҳаво ўтказиш ва бошқа хоссалари билан афзалдир. Лекин табиий полимерлар микроорганизмлар таъсирига, ўта нам шароитларга, қуёш нурига, кислота ва ишқор таъсирига, уларнинг суюқ эритмалари ва буғига чидамсиз. Табиий жундан тайёрланган материалларга куя тушиб илма-тешик қилиб юборади.

Кўпчилик синтетик полимерлар табиий полимерларга нисбатан баъзи бир муҳитларда чидамлироқдир. Лекин синтетик полимерлар иссиқда юмшаб, совуқда тарашадек қотиб, мўрт бўлиб қолади. Шунинг учун табиий ва синтетик полимерларни ҳаётда ва техникада ҳар доим ҳам ўз ҳолича тўла-тўкис ишлатиб бўлмай қолади.

Ҳозирги замон талаблари полимерларнинг янгидан-янги хилларини, ҳар томонлама қулай ва чидамли хилларини яратишни тақозо этмоқда. Полимерларга тузатиш киритиш, яъни «модификация» қилиш керак бўлиб қолди. Тайёр полимерга янги полимерни пайвандлаш орқали пайвандланган полимер ҳосил қилиш мумкин бўляпти.

Хўш, пайвандлаш ўзи нима? Пайвандлаш ўсимликнинг нав хусусиятини мустаҳкамлаш ва сақлаш, хўжалик кўрсаткичлари паст бўлган навларни аъло сифатли — совуққа, зараркунанда ва касалликларга чидамли навлар билан алмаштириш, гуллари ва мева тугишини жадаллаштириш каби омилларга эришиш энг яхши усулдир. Умуман, Ўзбекистон заминида етиштирилаётган гилос, ўрик, шафтоли, олма, олхўри, узум, нок ва бошқа анвойи мевалар, шунингдек янги яратилаётган ғўза навлари пайвандлаш, саралаш, чатиштириш натижасида вужудга келтирилмоқда. Ҳақиқатдан, инсон қўли гул, у мўъжизалар яратади.

Табиатшуносларга ўхшаб, кимёгарлар ҳам бугунги кунда ўз ихтиёрларидаги нозик молекулаларни пайванд қилишга муваффақ бўлдилар. Полимерларни пайванд қилишнинг кашф этилиши кўп турли хусусиятларга бой бўлган хилма-хил полимер материалларни аввал лабораторияда, сўнг саноатда ҳосил қилишга имкон берди. Чунки бундай пайвандланган полимер материаллар худди пайванд қилинган мева дарахтига ўхшаб, янгича хоссаларга эга бўлиб қолади. Иккинчи томондан, пайвандланган полимер уни ташкил этувчи ҳар иккала тўнғич полимерга ўхшайди. Шу туфайли пайвандланган полимер янги, бой хусусиятларга эга бўлади. Пайвандлаш учун танлаб олинган полимерларнинг бири маълум даражада кристалланувчи, иккинчиси эса кристалланмайдиган бўлсачи? У вақтда пайвандланган полимер айни бир вақтнинг ўзида, худди «ўтда куймас, сувда чўкмас» деганлардек ҳам аморф (ғовак), ҳам кристалл (зич) моддаларга хос хусусиятларга эга бўлади.

Ҳозирги кунда полимерларни пайвандлашнинг бир қанча усуллари мавжуд. Шулардан баъзиларини айтиб ўтамиз.

Фотохимиявий усул—бунда ультрабинафша нур таъсирида полимерларнинг маркази ҳосил бўлади, сўнгра иккинчи хил мономер таъсир эттирилиб, пайвандланган полимерлар олинади.

Механик-химиявий усул, яъни полимерларни майдалаш, ультратовуш таъсири, ишқалаш каби механик йўллар билан ҳам полимерда макрорадикаллар вужудга келтирилади, натижада шу шароитда майдаланган полимерга мономер таъсир эттирилиб, пайвандланган полимерлар олинади.

Радиацион нурлар таъсирида асосий полимерларнинг макромолекуласидан айрим атом ёки группалар ажралиб чиқиб пайванд полимерланиш маркази ҳосил бўлади ва унга иккинчи хил мономер таъсир эттирилиб пайвандланган полимерлар олинади.

Шунингдек, яна бир неча усуллар борки, буларда ҳам полимерда полимерланиш маркази ҳосил қилиниб, пайвандланган полимерлар олинади. Полимерларни пайвандлаш усуллари яқиндагина кашф этилганлигига қарамай, ҳозирнинг ўзидаёқ пластмасса, каучук ва синтетик тола ишлаб чиқариш соҳаларида муваффақиятли қўлланилмоқда ва бошқа саноат тармоқларига ҳам кириб бормоқда.

Полимерларни пайвандлашни дастлаб 1937 йили америкалик олим Флори аниқлаган. 1950 йилларда бельгиялик олим Сметс ва унинг шогирдлари полимерларни пайвандлашда занжирнинг узатилиши, ҳарорат, мономернинг концентрацияси, реакцион киритувчи модданинг хили, полимер ва мономерларнинг табиатига боғлиқ эканлигини аниқлашди.

Совет олимларидан В. А. Каргин, В. В. Коршак, З. А. Роговин, Х. Усмонов, М. Асқаров, Ю. Тошпўлатов, Р. Тиллаев, Б. Ойходжаев, А. Йўлчибоев, Ў. Мусаев, К. Розиқов ва бошқалар пахта целлюлозаси, ундан олинган эфир целлюзага ва бошқа синтетик полимерларга синтетик полимерларни пайванд қилишди, унинг физик-химик хоссалар структураларини рентген ва электрон микроскоп ёрдамида ўрганиб жуда ажойиб натижаларга эришдилар. Бу ишлар 1958 йиллардан бошланган бўлиб, ҳозирги кунда ўз натижаларини бера бошлади. Масалан, брезентга полиакрилонитрил пайванд қилиш яхши самара берди. Бу ишни амалга оширган олимларнинг фикрича, росмана брезент 1 — 2 йилда ишдан чиқса, пайвандланган брезент 4—5 йилга бемалол етади.

Кейинги йилларда электрон тозалагичлар полимерларни пайвандлашда жуда қўл келяпти. Иттифоқимизда Пахта ва қоғоз марказий илмий тадқиқот институтида полимерларни пайвандлаш шу усул билан амалга оширила бошланди. Масалан, арзон ва кенг ишлатиладиган полимерлардан полиэтилен, лавсан, полиамидларнинг пайвандланган полимерлари авваллари фақат гамма-нурлар таъсирида оз миқдорда олинган бўлса, ҳозир электрон тезлатгичлар воситасида кўплаб тайёрланмоқда.

Материалларга сув юқтирмаслик хусусиятини берадиган полимерлардан бири фторполимерлардир. Айниқса, табиий полимерга радиацион кимёвий усулда 6—8 процент таркибида фтор тутган полимерлар пайванд қилинса, пайвандланган полимер ўзида бутунлай бошқача хоссани намоён этади, сув ва чангни юқтирмайдиган бўлади.

Кейинги пайтларда табиий пахта, шойи, жун полимерлардан ишланган газмоллар асосида таркибида мис тузлари шимдирилган пайвандланган газмоллар олиняпти. Очиқ кўк рангдаги бу газмолдан жарроҳларнинг устки кийими ва пойафзали, операция қилинган беморлар ҳамда космонавтлар учун кийимлар тикилади. Бундай бактерицид газмоллар бактерия таъсирига ўта чидамли бўлади ва 3—4 ой давомида ҳам алмаштирилмасдан бемалол ишлатилиши мумкин.

Доканинг пайвандланган полимерлари, асосан медицинада муҳим аҳамиятга эга. Бу соҳада ҳозир Ватанимиз ва хорижий мамлакат олимлари катта ишлар қилишмоқда. Чунончи, қонни тез тўхтатадиган гемостатик дока олиш шулар жумласидандир. Бундай дока оддийсига нисбатан қонни 3—4 марта тезроқ тўхтатади. Пайвандланган доканинг жарроҳлик асбобларини бактериядан сақлашда ҳам фойдаси бор. Масалан, операция дала шароитида, тоғда, умуман, жарроҳлик асбобларини стерилизация қилиш мумкин бўлмайдиган ҳолатларда олиб борилиши мумкин, умуман бундай докаларга ўралган жарроҳ асбобларидан ўн ой давомида ҳам стерилизация қилмай фойдаланиш мумкин.

Шундай қилиб, эндиликда пайвандлаш йўли билан ҳар қандай талабга жавоб берувчи полимер материалларнинг умрини узайтирадиган усуллар ишлаб чиқилдики, бу ишлар халқ хўжалиги эҳтиёжларини, аҳоли талабларини тўлароқ қондириш учун катта имкониятлар очиб беради.

Албатта, бу соҳада ҳали яна кўп ишлар қилиниши керак.

А. ВАЛИЕВ,
химия фанлари кандидати.

• Фан муаммолари

Биологик ритмлар мавжудми?

Ритмийлик, бошқача айтганда маромийлик фақат Ер, Қуёш ва юлдузлар ҳаракатидагина намоён бўлмайди, балки у тирик материянинг ажралмас универсал хусусияти, кичик зарралардан тортиб жонли организмгача — ҳаммаси мавжудотнинг ҳаётий ҳодисаларига сингиб кетган хосса сифатида юзага чиқади. Қаердаки ҳаёт мавжуд экан, ўша ерда ҳаётий жараёнларнинг мунтазам ритми, маромийлиги мавжуд.

Биз ҳаётий тажрибамиздан ўзимиз учун ёқадиган» ёки «ёқмайдиган» «яхши» ёки «ёмон» кунлар бўлишини биламиз. Айниқса, «ёмон» кунларни аниқ эслаб қоламиз. Баъзан шундай кунлар бўладики, эрталабданоқ киши ўзини ноҳуш сезади, дили хуфтон бўлиб, кўзига ҳеч нарса кўринмайди, ишга ҳам қўли бормайди, ҳаракатлари қовушмасдан бирон нарсани уддалашга ҳам ишончи бўлмайди. Халқда шундай кайфиятдаги кишига нисбатан «бугун чап ёни билан турибди» деган ибора ишлатилади. Бундай пайтда айримлар ичкилик билан кўнглини кўтармоқчи бўлади, бу эса ўз-ўзидан маълумки ҳеч қачон яхшиликка олиб бормайди. Лекин баъзан шундай кун келадики, киши ўзини тетик сезади, кўтаринки кайфият туғилиб, иши ҳам юришиб кетади, олам кўзига гўзал кўринади.

Кишининг руҳий ҳолати ва иш қобилияти муайян ритмга бўйсинишини одамлар аллақачон пайқашган. Бироқ, яқин вақтларгача бунга илмий нуқтаи назардан етарли эътибор берилмай келарди, айрим кишиларнинг тадқиқотлари эса шубҳа остига олинар эди.

Ҳозирги пайтда биологик ритмларнинг мавжудлиги ҳақидаги назария олди-қочди гап эмаслиги, фолбинликка ҳам ҳеч бир алоқаси йўқлиги аниқланган.

Кўпчилик олимларнинг аниқлашига қараганда, биоритмлар туғилишдан 23, 28 ва 33 кунларда айланиб келар экан. Бу даврларга қараб ном ҳам берилган: 23 кунлик давр— жисмоний давр, 28 кунлик давр — руҳий давр (ҳис-туйғулар даври), 33 кунлик давр — ақлий давр деб юритилади.

Биоритмларнинг мавжудлиги ҳақидаги фикрни ўтган асрнинг охирида аввал врач Ф. Флисс ўртага ташлаган эди. У астма ва бошқа баъзи касалликлар беморларда ҳар 28 кундан кейин ҳуруж қилишини аниқлаган. Баъзи ҳолларда бу оралиқ 23 кунни ташкил этишини кузатган. Бу ҳодисани тушунтиришга уриниб, Флисс, инсоннинг кайфияти ва жисмоний ҳолати муайян икки даврга боғлиқ деб фараз қилган.

Асримизнинг бошида австралиялик психолог Т. Свобода мижозларда шамоллаш хасталиклари ва юрак ҳуружлари кўпинча 23 ёки 28 кунда қайтарилиб туришини илмий жиҳатдан аниқлади.

Бир мунча вақтдан сўнг Т. Свободанинг ватандоши А. Гельтшер студентларнинг ўқув материалларини ўзлаштириш қобилиятлари 33 кунлик давр мобайнида ё ошиб, ё пасайиб туришини кузатган. Булар биоритмларни илмий ўрганиш сари қўйилган дастлабки қадамлардир. Кейинчалик кўплаб тадқиқотлар, кузатувлар, изланишлар амалга оширилди. Улардан баъзилари тескари натижалар ҳам берди.

Гап шундаки, кўпчилик кишиларда кўп кунлик ритмлар аниқ намоён бўлмайди, уларни илғаб олиш осон ҳам эмас. Бундай кишиларда ҳам биоритмларнинг мавжудлигини аниқлаш ва мазкур даврнинг характеристикасини бериш учун хийла кўп материал тўплаш ва фактларни чуқур математик таҳлилдан ўтказиш лозим бўлади.

Лекин нима бўлганда ҳам, эндиликда биоритмларнинг борлиги ва киши ҳаётий фаолиятига ҳамиша ўз таъсирини ўтказиб келишини тасдиқлайдиган муфассал илмий анализларга асосланган эътирофлар сони ортиб бормоқда. Кўпчилик тадқиқотчилар тахминан 28 кунлик давр билан қайтариладиган биоритмлар кузатилишини аниқлашган. Лекин шундай бўлса ҳам, шошилинч хулоса чиқаришга ошиқмаслик керак.

Ҳозирча, фақат умуман қўйилган масала ҳақида «кўп кунлик ритмлар мавжуддир» деб аниқ айтиш мумкин, холос. Бироқ, ҳали кўпгина муаммолар ўз ечимига, тадқиқотчиларига жуда мунтазирдир.

О. КУБАЕВ,
Ўзбекистон ССР Фанлар академияси физиология институтининг илмий ходими.

• Инсон ва табиат

ОБ-ҲАВОНИ БЎЙСУНДИРИБ...

КПСС Марказий Комитетида фан-техника тараққиётини жадаллаштириш масалаларига бағишлаб ўтказилган кенгашда КПСС Марказий Комитетининг Бош секретари М. С. Горбачев қилган докладида иқтисодий тараққиётнинг туб масалалари аниқ-равшан кўрсатиб ўтилди. Фан ва техникани жадал ривожлантириш зарурлигини ҳаётнинг ўзи талаб қилмоқда. Инсон меҳнатини енгиллаштириш, маҳсулот сифатини яхшилаш, техникага кўпроқ вазифа юклаш халқ хўжалигимизнинг барча тармоқларига катта манфаат келтиради.

Ватанимизда фан-техника тараққиёти, экономикани интенсивлаш, энг юқори ва иқтисодий самара олиш, халқ учун моллар ишлаб чиқариш ва маиший хизматни кўпайтириш йўлида энг илғор техникани жорий этиш негизида социал-иқтисодий ривожлантиришни бутун чоралар билан жадаллаштириш концепцияси изчиллик билан амалга оширилмоқда. Зеро, фан билан меҳнат бирлигини бутун чоралар билан мустаҳкамлаш тўғрисидаги қоидани бугунги кунимиз ўзўздан талаб этяпти. Ишлаб чиқариш самарадорлиги ва маҳсулот сифатини ошириш, халқ хўжалигини бошқариш ёки планлаштириш —хуллас инсон фаолиятининг қайси соҳасини олманг, уларнинг ҳаммасига чуқур илмий ёндошиш зарур бўлиб қолди. Қолаверса, фан ва техника тараққиётини жадаллаштириш, экономиканинг техникавий базасини янгилаш совет халқи турмуш даражасини янада оширишга, Иттифоқимиз иқтисодий ва мудофаа қудратини кучайтиришга кўмаклашади.

Масалан, фан-техниканинг биргина табиатга таъсири масаласини олайлик. Маълумки, фан-техника ютуқлари инсон учун табиатга таъсир этиш йўлида хилма-хил имконият ва воситалар яратиб бермоқда. Бу имконият ва воситалардан жамият фаровонлиги йўлида, Ер куррасининг гуллаб-яшнаши йўлида фойдаланиш мумкин.

Республикамизда дўлга қарши кураш 1969 йилда бошланган бўлиб, унинг умумий ҳимоя майдони бу йил 850 минг гектарга етди. Иқтисодий самарадорлик эса бир сўмга 4—5 сўмни ташкил этади.

Наманган, Андижон, Қашқадарё, Самарқанд ва Сурхондарё областининг қишлоқ аҳли тўпчилар ва ракетачилар томонидан кўрсатилган ёрдамдан бениҳоя миннатдордирлар. Чунки улар минг-минглаб гектар экин майдонларини дўлдан асраб қолмоқдалар.

Маълумки, Ўзбекистонимиз сув танқис бўлган республикалар қаторига киради. Шунинг учун бу ерда сунъий равишда ёғингарчиликни кўпайтириш ишлари кенг кўламда бошланиб кетди. Тоғлиқ районларда қиш пайтларида булутлардан сунъий қор ёғдирилиб олиниб сақланади, кейин бу қорлар ёз палласида эритилиб ўсимликларга жилғалар, дарёлар ва ариқлар орқали етказиб берилади. Кейинги икки йил мобайнида Чимён дам олиш қучоғида кўплаб ҳордиқ чиқарувчилар замбаракларнинг гумбурлашини эшитишади. Худди шу вақтда қор кўчими сунъий равишда замбараклардан ўққа тутилиб, узиб туширилаётган бўлади.

Иттифоқимизнинг айрим аэродромларида туманни тарқатиш йўловчиларга, байрам кунлари эса булутларнинг тарқатиб юборилиши намойишчиларга яхши кайфият бағишламоқда. Бундай мисолларни кўплаб келтириш мумкин.

Табиатни муҳофаза этиш йўлида ҳам фан ва техника ютуқларидан кенг фойдаланилмоқда. Масалан, кейинги йилларда экинларнинг зараркунандаларига қарши биологик метод кенг кўламда қўлланилмоқда. 1984 йилда биологик метод тадбиқ этилган майдон миллион гектардан ошиб кетди. Бу тадбир кўп минг тонналаб илгарилари қўлланиб келинган заҳарли моддалардан воз кечишга олиб келди, атроф-муҳитнинг соғлом бўлишига имконият туғдирди. Колхоз ва совхозлар учун авваллари гербицидларга сарфланган кўп минг сўмлаб маблағларини тежаш имкониятини яратди.

Хуллас ижтимоий ривожланишнинг маркcча-ленинча назариясига таянаётган КПССнинг янги шароитдаги иқтисодий сиёсати концепцияси — дадил, чинакам, новаторлик концепцияси бўлиб, у узоқ муддатли стратегик характерга эгадир.

А. ҚОБИЛЖОНОВ,
Ўзбекистон ССР қишлоқ хўжалиги министрлиги агрометеорология хизмати. дўлга қарши курашиш ва табиатни муҳофаза этиш бошқармасининг бошлиғи.

ҲАМКОРЛИК САМАРАСИ

Волгоград Абразив заводи Ўзбекистон ССР Фанлар академияси энергетика ва автоматика институти олимларининг тавсиясини амалга ошириши туфайли ҳар йили 12 миллион киловатт-соат электр энергиясини тежаб коладиган бўлди. Илмий-тадқиқотларни ниҳоясига етказиш билан ечимларни ишлаб чиқаришга жорий этиш ўртасида узилишга йўл қўйилмади. Завод билан олимлар мустаҳкам ҳамкорлигининг натижаси чакки бўлмади.

Кремний карбиди олиш технологиясини такомиллаштириш бўйича институт икки йил мобайнида олиб борган иш заводнинг янги техникани жорий этиш планига киритилди. Шу боис зарур молиявий маблағлар ўз вақтида етказиб бериб турилди. Корхонанинг тегишли хизмат бўлинмалари олимларга ёрдам беришди, биргаликда тажрибалар ўтказишди.

— Кремний карбиди олиш жараёни асбобларни қайта ишлаш корхонаси учун асос бўлиб, бу иш ҳамма ерда бир хил ташкил этилган, — деб ҳикоя қилади ишнинг илмий раҳбари, техника фанлари кандидати А. Я. Дзевенский. —Хом ашё махсус печга қўйилиб, рубильник ишга солинади. Қарабсизки, бир неча суткадан кейин материал тайёр. Иш жараёни ниҳоясига етганини электр энергияси счётчигининг кўрсатишига қараб белгилашади. Унда муайян киловатт-соат электр энергияси сарфланганлиги ҳисобга олинади. Кўнгилдагидек маҳсулот олинганлигини иш жараёнини тўхтатиб қўйгандан кейингина аниқлаш мумкин. Ахир, печнинг ичига кириб бўлмаса, датчик ўрнатишнинг иложи йўқ—ҳарорат икки ярим минг даражадан ортиқ! Тадқиқот жараёнида энергия сарфи жинснинг шаклига таъсир кўрсатади. Чунки унга электродлар, электр токи кучи ва кучланиши, печь конструкцияси монтаж қилинган бўлади. Муаммо янги метод — билвосита ўлчаш билан ҳал этилди.

Ҳозир институтнинг тавсиялари амалга оширилмоқда. Завод йилига 600 минг сўм тежаб қолмоқда. Лекин энг муҳими, тармоқнинг йирик корхонасида синаб кўрилган бу янгилик кейинроқ бошқа барча корхоналарда ҳам жорий этилади.

МОЙ КЎПАЙТИРИЛДИ

Бу ихтирода ҳаво оқими асосий роль ўйнади. Бу ерда у чигит пўчоғини айиришда хизмат қилади. Одатдаги аппаратларда чигитни чақадиган тиғини тез-тез алмаштириб туришга тўғри келади: бу иш қилинмаса тез орада тиғ ўтмаслашади ва чигитнинг бир қисми чақилмай қолади. Натижада мой нобуд бўлади. Шу иш бажариладиган бўлса машина-ускуналарни тез-тез тўхтатиб туришга тўғри келади, натижада иш унуми пасайиб кетади.

Бу янгиликни «Средазнипкипишчепром» институтининг ходимлари Конибодом ёғ-экстракция заводининг инженерлари билан ҳамдўстликда ишлаб чиқдилар.

Редактор
Ш. О. УБАЙДУЛЛАЕВ

ҲАРАКАТ ХАВФСИЗЛИГИ УЧУН

ИХТИСОСЛАШТИРИЛГАН КЎНГИЛЛИ ХАЛҚ ДРУЖИНАЛАРИ ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ УЧУН КУРАШДА

РЕСПУБЛИКА ЙЎЛЛАРИ ИНТИЗОМИ ҚАТЪИЯН ЯХШИЛАНЯПТИ, ДАВЛАТ АВТОМОБИЛЬ ИНСПЕКЦИЯСИ ХИЗМАТИ ҚАЙТА ТАШКИЛ ЭТИЛЯПТИ, КАДРЛАР БИЛАН МУСТАҲКАМЛАНЯПТИ, УНИНГ ИХТИЁРИДАГИ ТЕХНИК ЖИҲОЗЛАР ТАКОМИЛЛАШЯПТИ. ХАЛҚ ДЕПУТАТЛАРИ СОВЕТЛАРИНИНГ ИЖРОИЯ КОМИТЕТЛАРИ ҲУЗУРИДАГИ ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИ БЎЙИЧА КОМИССИЯЛАРНИНГ РОЛИ ОШДИ. ФАҚАТ СЎНГГИ ВАҚТЛАРНИНГ ЎЗИДА БИР НЕЧТА МУҲИМ ҲУЖЖАТЛАР ҚАБУЛ ҚИЛИНДИ.

ШУНГА ҚАРАМАЙ, ЙЎЛЛАРДАГИ ВАЗИЯТ ҲАМОН МУРАККАБ. ЙЎЛ-ТРАНСПОРТ ТАСОДИФЛАРИ СОНИ ОШИБ БОРАЯПТИ. АЙНИҚСА, БОЛАЛАРНИНГ КЎПРОҚ ЖАРОҲАТЛАНАЁТГАНЛИГИ ТАШВИШЛАНТИРАДИ.

ҲОЗИРЧА ШАҲАРДА АВАРИЯ ҲОЛАТЛАРИНИ КАМАЙТИРИШГА ДОИР ИШЛАРДА ЖАМОАТЧИЛИК ТАШКИЛОТЛАРИ КАМ ЁРДАМ БЕРАЯПТИ. БАЪЗАН, ЖАМОАТЧИ ИНСПЕКТОРЛАР ТРАНСПОРТ ВА ЙЎЛОВЧИЛАР ҲАРАКАТИНИ НАЗОРАТ ҚИЛИШ БЎЙИЧА НАВБАТЧИЛИККА ЧИҚИШМАЯПТИ, УЛАРНИ АВТОТРАНСПОРТ ҲОДИСАЛАРИНИНГ ПРОФИЛАКТИКАСИ ВА ОЛДИНИ ОЛИШ ИШЛАРИНИНГ ШАКЛ ВА УСУЛЛАРИГА ОЗ ЎРГАТИШЯПТИ.

КЎНГИЛЛИ ХАЛҚ ДРУЖИНАЛАРИ ШАҲАР ШТАБИ «ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ БЎЙИЧА ИХТИСОСЛАШТИРИЛГАН КЎНГИЛЛИ ХАЛҚ ДРУЖИНАЛАРИ ҲАҚИДА НИЗОМ»НИ ТАСДИҚЛАДИ.

КЎНГИЛЛИ ХАЛҚ ДРУЖИНАЛАРИ РАЙОН ШТАБЛАРИНИНГ БОШЛИҚЛАРИГА: — ШТАБЛАРНИНГ НАВБАТДАГИ МАЖЛИСИДА РАЙОН ТРАНСПОРТЛАРИДАГИ АВАРИЯ ХОЛАТИ МАСАЛАСИНИ КЎРИБ ЧИҚИШ, КЎНГИЛЛИ ХАЛҚ ДРУЖИНАЛАРИ РАЙОН ШТАБЛАРИ ҲУЗУРИДА ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ БЎЙИЧА ИХТИСОСЛАШТИРИЛГАН ТРАНСПОРТ СЕКЦИЯЛАРИНИ ТАШКИЛ ЭТИШ ТАВСИЯ ЭТИЛДИ.

«ЙЎЛ ҲАРАКАТИ ХАВФСИЗЛИГИНИ ТАЪМИНЛАШ БЎЙИЧА ИХТИСОСЛАШТИРИЛГАН КЎНГИЛЛИ ХАЛҚ ДРУЖИНАЛАРИ ТЎҒРИСИДА»

НИЗОМ

Йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш бўйича ихтисослаштирилган кўнгилли халқ дружиналари (СДОБДД) жамоат тартибини муҳофаза қилишни кучайтириш ва йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш учун автотранспорт корхоналарида, ташкилотларида, муассасаларда, олий ўқув юртларида, техникумларда, пулли автомобиль тўхташ жойларида, гараж кооперативларида ва автоҳаваскорлар жамиятининг бошланғич ташкилотларида ташкил этилади.

СДОБДД фаолияти социалистик қонунларга қатъий риоя қилишга асосланади. Улар ўз фаолиятларида Ўзбекистон ССР қонунларига ва кўнгилли халқ дружиналари тўғрисидаги амалдаги низомларга амал қиладилар.

18 ёшга тўлган механик транспорт ҳайдовчилари, транспорт хўжаликларининг раҳбарлари ва инженер-техник ходимлари, йўл органларининг ходимлари, ўқув муассасалари, курслар ва автомотоклубларнинг ўқитувчилари, инструкторлари ва ўқувчилари, илгари юқорида айтиб ўтилган ихтисосликлар бўйича ишлаган пенсионерлар, шунингдек шахсий транспорти бўлган шахслар СДОБДД аъзолари бўлишлари мумкин.

СДОБДД аъзолари сафига ҳаракат хавфсизлиги пропагандаси ва агитацияси бўйича тадбирларни амалга оширишда фаол иштирок этиш истагини билдирган шахслар истисно тариқасида тартиб бузувчиларни мустақил тўхтатиш ва транспорт воситаларини текшириш ҳуқуқи берилмаган ҳолда қабул қилинишлари мумкин.

Давлат органлари, жамоатчилик ташкилотлари ва мансабдор шахслар СДОБДДга унинг тартибини мустаҳкамлаш ва йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлашга доир фаолиятида ёрдам бериб, ҳар томонлама кўмаклашадилар.

СДОБДД аъзоларининг фаолиятларига қарши ҳаракат қилиш уларнинг ҳаётига, саломатлигига, шахсиятига раҳна солиш, агар улар жамоат тартибини муҳофаза қилиш ва йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш билан шуғулланаётган вақтда содир бўлса, тартиб бузувчилар СССР ва Ўзбекистон ССР қонунларига мувофиқ жавобгарликка тортиладилар.

СДОБДДнинг АСОСИЙ ВАЗИФАЛАРИ ВА ФАОЛИЯТИ ДОИРАСИ

Кўнгилли халқ дружиналари тўғрисидаги Низомда белгиланган асосий вазифалар билан бир қаторда СДОБДДнинг вазифаси тегишли органларга қуйидаги ҳолларда ёрдам беришдан иборатдир:

Тошкент шаҳрида транспорт ва пиёдалар ҳаракати хавфсизлигини таъминлашда;

барча қатнашчилар томонидан йўл ҳаракати ва транспорт воситаларидан фойдаланиш қоидаларига риоя қилинишида, уларнинг техник жиҳатдан соз бўлиши устидан назорат олиб боришда;

йўлларда болалар жароҳатланишининг, бахтсиз ҳодисаларнинг олдини олиш мақсадида пиёдалар билан тушунтириш ишларини олиб боришда;

бевосита ҳайдовчилар коллективларида ва шахсий транспорт эгалари ўртасида йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олиш юзасидан профилактика ишларини ташкил этишда;

йўл ва кўчаларнинг транспорт ҳаракати учун хавфсиз ҳолатда бўлиши, уларнинг тунда ёритилиши, кўчалардаги сигнал белгиларининг ҳолатини назорат қилишда;

йўл-транспорт ҳодисаларида шикастланганларга биринчи ёрдамни кўрсатиш, уларни медицина муассасаларига етказиш, айбдорлар ва жабрланганларнинг шахсини аниқлаш, гувоҳларни топиш, милиция ходимлари етиб келгунга қадар ҳодиса рўй берган ерни кузатиб туришда;

ҳайдовчиларнинг давлат транспорт воситаларидан мақсадга мувофиқ фойдаланиши, ёнилғи-мойлаш материалларининг сақлашини ва иқтисод қилиниши устидан назоратни амалга оширишда;

автомобиль транспортида ташилаётган халқ хўжалиги юкларининг бутлигини таъминлашда, қишлоқ хўжалиги маҳсулотлари ва уй молларининг шаҳар ташқарисига қонунга хилоф равишда олиб чиқиб кетилишининг олдини олишда.

СДОБДД ФАОЛИЯТИНИ УЮШТИРИШ ВА ТАШКИЛ ЭТИШ ТАРТИБИ

СДОБДД транспорт корхоналари, маълум миқдордаги транспорт воситаларига эга бўлган завод ва фабрикалар, ташкилот ва муассасалар ходимларининг умумий йиғилишларида, шунингдек автомотоҳаваскорлар транспорт воситаларининг эгаларидан ташкил этилади.

Кўнгилли халқ дружиналари район штабининг тавсияси билан ихтисослаштирилган транспорт секциялари халқ депутатлари район Советларининг ижроия комитетлари томонидан бошқарилади.

СДОБДД аъзолигига транспорт воситасини бошқариш ҳуқуқига эга бўлган, иш, ўқиш ёки яшаш жойидан партия, касаба союз ёки комсомол ташкилотининг тавсияномасига эга бўлган шахслар қабул қилинадилар.

СДОБДД аъзоларига қабул қилинаётганлар зиммаларига юкланган вазифаларни «СДОБДД тўғрисидаги Низом»га мувофиқ бажаришга тантанали ваъда берадилар.

Ўз ҳуқуқ ва вазифаларини пухта ўзлаштирган, тантанали ваъда берган СДОБДД аъзоси СДОБДД командиридан ёки кўнгилли халқ дружиналари штабининг бошлиғидан транспорт секциясининг варағи бўлган белгиланган нусхадаги гувоҳномани олади. Биринчи марта аъзо бўлаётганлар, шунингдек, «Дружиначи» кўкрак нишони ва енг боғичини ҳам оладилар.

Ўз унвонига нолойиқ ҳаракат қилган ёки ўз вазифаларини бажармаётган СДОБДД аъзоси кўнгилли халқ дружинаси сафидан чиқарилади ва бу ҳақда унинг иш жойига хабар қилинади. Сафдан чиқариш ҳақидаги қарор кўнгилли халқ дружиналари район штабининг ихтисослаштирилган транспорт секцияси мажлисида қабул қилинади.

СДОБДДга очиқ овоз бериш усули билан 2 йил муддатга сайланган дружина командири ва унинг ўринбосарлари бошчилик қиладилар.

СДОБДД фаолиятига оператив раҳбарлик район миқёсида кўнгилли халқ дружиналари район штабининг ихтисослаштирилган транспорт секцияси томонидан, шаҳар миқёсида эса Тошкент кўнгилли халқ дружиналари штаби томонидан амалга оширилади. Ихтисослаштирилган транспорт секциясининг раиси кўнгилли халқ дружиналари район штаблари томонидан тасдиқланади.

РАЙОН КЎНГИЛЛИ ХАЛҚ ДРУЖИНАЛАРИ ИХТИСОСЛАШТИРИЛГАН ТРАНСПОРТ СЕКЦИЯСИНИНГ ҚАРОРИ БИЛАН СДОБДД ТАРКИБИДА ҚУЙИДАГИ ГРУППАЛАР ТАШКИЛ ЭТИЛАДИ:

асосан маориф ходимлари, олий ўқув юртлари ва техникумларнинг ўқитувчилари ҳисобидан болалар йўл-транспорт жароҳатларининг олдини олиш группаси;

ташкилотлар, муассасалар ва корхоналарнинг ишчи ва хизматчилари ҳисобидан пиёдалар билан иш олиб борувчи группа;

Оммавий ахборот воситаларининг ходимлари ва пенсионерлардан иборат йўл ҳаракати қоидаларини пропаганда қилувчи группа.

СДОБДД АЪЗОСИНИНГ ВАЗИФАЛАРИ

СДОБДД аъзоси:

— автомототранспортда қоидалар бузилишининг олдини олиш, гражданларни совет қонунларига, шу жумладан йўл ҳаракати қоидаларига риоя қилиш руҳида тарбиялаш ишларида фаол қатнашишга, давлат автомобиль инспекциясига кўмаклашишга;

— гражданларнинг обрў-эътибори ва ҳуқуқларини, корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг қонуний манфаатларини ҳимоя қилишга;

— гражданларга нисбатан ҳурмат билан яхши муносабатда бўлишга (уларнинг ҳаракатлари гражданларга тушунарли ва адолатдан бўлиши лозим);

— жиноий ва жамиятга зид бошқа ҳаракатларнинг олдини олишга доир қонунда кўзда тутилган чораларни кўришга;

— меҳнатда, ўқишда, турмушда намуна бўлишга, ўз ғоявий, маданий ва унумтаълим савияларини мунтазам ошириб боришга;

— дружина командирининг кўнгилли халқ дружиналари район (шаҳар) штаби транспорт секцияси раҳбарларининг талабларини, шунингдек жамоат тартибини муҳофаза этиш, йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш бўйича биргаликда тадбирлар ўтказилаётган пайтда ГАИ ходимларининг кўрсатмаларини ҳалол ва виждонан бажаришга;

— қонунларни ва бошқа ҳуқуқ қоидаларини оғишмай бажаришга, тартиб бузилишларига қарши курашнинг шакл ва усулларини қатъият билан ўзлаштиришга, ўзларининг совет қонунчилигига доир билимларини мунтазам кенгайтириб боришга;

— тайёрланаётган ёки содир бўлган жиноятлар, йўл ҳаракати қоидаларининг бузилиши, табиий офатларнинг ёки гражданлар хавфсизлигига хавф солувчи бошқа фавқулодда вазиятлар ҳақида кўнгилли халқ дружиналари штабларининг ихтисослаштирилган транспорт секцияларига, ички ишлар органларига, давлат органлари ва жамоат ташкилотларига ўз вақтида хабар қилишга, ана шундай ҳолларнинг зарарли оқибатлари олдини олиш чораларини кўришга;

— хизмат вазифаларини бажараётганда енгга тақиладиган боғич, гувоҳнома, кўкрак нишони, зарур ҳолларда кўрсатгич таёқларига эга бўлишга;

— дружинага тавсия этган ташкилот олдида ўз фаолиятлари ҳақида мунтазам ҳисобот бериб боришга мажбурдирлар.

СДОБДД АЪЗОСИНИНГ ҲУҚУҚЛАРИ

СДОБДД АЪЗОЛАРИ ҚУЙИДАГИ ҲУҚУҚЛАРГА ЭГА:

— йўл ҳаракати қоидаларига риоя қилинишини талаб қилиш, тартиб бузилишларининг олдини олиш;

— ҳайдовчи йўл ҳаракати қоидаларини бузилган ҳолларда транспорт воситаларини тўхтатиш;

— жиноятда шубҳаланган шахсларни ушлаш;

— ҳайдовчиларнинг транспортдан ғаразли мақсадларда фойдаланишларига тўсқинлик қилиш;

— жабрланган ёки беморни даволаш муассасасига етказиш;

— ҳайдовчиларнинг транспортни бошқариш ҳуқуқини берувчи ҳужжатларини ёки ташилаётган юкка доир ҳужжатларни текшириш;

— ҳаракат хавфсизлигига раҳна солувчи ошкора нуқсонлар аниқланган ҳолларда транспорт воситаларининг техник ҳолатини текшириш;

— йўл ҳаракати қоидалари қўпол бузилганлигини аниқланган ҳолларда ГАИ органларига ёки СДОБДД командирига рапорт билан маълум қилиш;

— тартиб бузилиши қандай вазиятда содир бўлганлигини ёки ана шу воқеага алоқадорликни аниқлаш зарур бўлган тақдирда йўл ҳаракати қоидаларини бузувчилардан транспортнинг ёки ҳайдовчининг шахсини аниқловчи бошқа ҳужжатлар кўрсатилишини талаб қилиш;

— маст ҳолда ёки гувоҳномасиз транспорт воситасини бошқараётган ҳайдовчиларни яқин орадаги ички ишлар бўлимига етказиш. Маст ҳолдаги ҳайдовчини кузатиб бораётганда унинг қочиб кетишига, автомобиль, мотоциклни бошқараётган шахсга тўсқинлик қилишига йўл қўймайдиган шарт-шароитларни таъминлаш;

— кечиктириб бўлмайдиган ҳолларда беҳуш, шунингдек, бахтсиз тасодиф туфайли шикастланган шахсларни ёки тартиб бузувчиларни даволаш муассасаларига етказиш учун транспорт воситаларидан (махсус автомобиллар бундан мустасно) фойдаланиш.

Транспорт воситасидан фойдаланиш СДОБДД аъзоси ҳайдовчининг талабига кўра унга справка бериши ёки унинг йўл варақасига сафарнинг доимийлиги, босиб ўтилган масофа, ўз фамилияси, исми, отасининг исми, гувоҳномасининг номери ва дружинанинг номи кўрсатилган ёзувни қайд этиши лозим;

— хизмат вазифаларини адо этаётган пайтда корхоналар, муассасалар ва ташкилотларнинг телефонларидан фойдаланиш.

СДОБДД аъзосининг ҳуқуқлари қонун билан ҳимоя қилинади.

СССР Олий Совети Президиумининг 1962 йил 15 февралдаги «Милиция ходимлари ва халқ дружиналарининг ҳаёти, саломатлиги ва обрў-эътиборига тажовуз учун масъулиятни кучайтириш тўғрисида»ги Фармонига биноан халқ дружинасининг қонуний талабига қарши ҳаракат учун маъмурий жавобгарликка тортиш, унинг саломатлигига ва ҳаётига тажовуз этувчи ҳаракат учун жиноий жавобгарликка тортиш кўзда тутилган.

СДОБДД ФАОЛИЯТИНИНГ ФОРМАЛАРИ ВА УСУЛЛАРИ

СДОБДД ЎЗ ФАОЛИЯТИНИ ҚУЙИДАГИ ЙЎЛЛАР БИЛАН АМАЛГА ОШИРАДИ:

— гражданларни совет қонунларига, шу жумладан:

— йўл ҳаракати қоидаларига риоя қилиш;

— транспорт ва пиёдалар ҳаракатини назорат қилишда иштирок этиш;

— давлат автомобиль инспекциясига йўл-транспорт ҳодисаларига алоқадор ва ҳодиса содир бўлган ердан ғойиб бўлган шахсларни қидириб топишда, шунингдек олиб қочилган транспортларни ва шу жиноятни содир қилган шахсларни қидириб топиш; йўл ҳодисаларининг гувоҳларини аниқлашда ёрдам бериш;

— транспортнинг техник ҳолати ва уни эксплуатация қилиш қоидаларига риоя этилишини назорат қилишда иштирок этиш;

— давлат автомобиль инспекциясига йўл ҳаракатини ташкил этишда ёрдам бериш руҳида тарбиялаш йўли билан.

СДОБДД ФАОЛИЯТИГА РАҲБАРЛИК ҚИЛИШ

Кўнгилли халқ дружиналари район штабининг ихтисослаштирилган транспорт секциялари;

— ўз ваколатлари доирасида корхоналар, ташкилотлар, муассасалар, заводлар СДОБДД фаолиятига раҳбарликни амалга оширадилар ва уларни ишга йўллайдилар, СДОБДД сафларига меҳнаткашларнинг энг яхши вакилларини жалб этиш чораларини кўрадилар, СДОБДД фаолияти қонунга мос бўлишини таъминлайдилар;

— уларнинг давлат ва жамоат ташкилотлари билан ҳамкорликда ишлашини ташкил этадилар, раҳбарларининг хабарлари ва ҳисоботларини тинглаб борадилар, СДОБДД аъзоларини моддий-техникавий таъминлаш масалаларини ҳал этадилар;

— ҳаракат хавфсизлиги бўйича район ва шаҳар комиссиялари билан яқин ҳамкорликда ишлайдилар.

Автомобиль корхоналари, ташкилотлари, муассасалари, пулли автомобиль тўхташ жойларидаги, гараж кооперативларидаги СДОБДД аъзоларининг ишини оператив раҳбарликни СДОБДД командири, шунингдек СДОБДДга раҳбарлик вазифаси юкланган шахслар амалга оширадилар.

Бу шахслар:

— СДОБДД фаолиятини планлаштирадилар ва назорат қиладилар, дружина фаолияти натижаларини ҳисоб-китоб қилиб борадилар, умумий йиғилишларда муҳокама этиш учун СДОБДДни ташкил этиш ва унинг фаолиятига доир масалаларни тайёрлайдилар, илғор иш тажрибаларини умумлаштирадилар;

— СДОБДД аъзоларининг йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олишга доир фаолияти формалари ва усуллари бўйича ташкил этадилар;

— бир йилда камида бир марта кўнгилли халқ дружиналари район штабининг ихтисослаштирилган транспорт секцияси олдида, шунингдек ташкилотлар, муассасалар, корхоналарнинг коллективлари олдида бажарилган иш ҳақида ҳисобот берадилар.

— алоҳида ўрнак кўрсатган СДОБДД аъзолари рағбатлантириш учун корхоналар, муассасалар, ташкилотларнинг раҳбарларига тавсия этадилар.

Кўнгилли халқ дружиналари район штабларининг ихтисослаштирилган транспорт секциялари:

— ташкилотларда, корхоналарда, муассасаларда СДОБДДни ташкил этиш бўйича ташкилий ишларни олиб борадилар, уларнинг фаолиятини такомиллаштирадилар;

— СДОБДД фаолиятини планлаштирадилар, бошқа ташкилотлар билан ҳамкорликда бажариладиган тадбирларни ишлаб чиқадилар, дружиначиларни жой-жойларига тақсимлайдилар, фаолиятини йўналтириб борадилар, СДОБДД раҳбарлари ва аъзоларининг ўқувини ташкил этадилар;

— СДОБДД фаолиятини текшириб борадилар, аниқланган камчиликларни тугатиш чораларини кўрадилар, ижобий тажрибаларини умумлаштиришни кенг ёядилар;

— йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олиш тадбирларини ишлаб чиқиш ва амалга оширишда иштирок этадилар, шу мақсадда авария сабабларини тугатишга доир таклифлар билан давлат органлари ва жамоат ташкилотларига мурожаат қиладилар;

— СДОБДД аъзоларини кўкрак нишонлари, енг боғичлари, кўнгилли халқ дружиначиларининг ягона нусхадаги, ихтисослаштирилган транспорт секциясининг варағи бўлган гувоҳномалар билан таъминлайдилар;

— СДОБДД аъзоларини линиядаги ишни назорат қилиш ва аниқ ҳисоб-китоб олиб бориш учун махсус рапорт варақалари билан таъминлайдилар;

СДОБДД аъзоларининг транспорт ва пиёдалар ҳаракатини назорат қилиш бўйича навбатчилик графигини тузадилар;

— давлат автомобиль инспекцияси бошқармаси раҳбарлари билан биргаликда транспорт ва пиёдалар ҳаракатини назорат қилиш бўйича СДОБДД аъзоларининг постларини жойлаштирадилар, соқчилик маршрутларини ишлаб чиқадилар;

— СДОБДД аъзоларига автомобиль хўжаликларида, мактабларда, бошқа жойларда лекция ва суҳбатлар ўтказиш учун йўлланмалар тарқатадилар;

— давлат автомобиль инспекцияси раҳбарлиги билан ҳамкорликда оммавий ахборот ва пропаганда воситалари учун материалларни тайёрлайдилар;

— алоҳида ўрнак кўрсатган СДОБДД аъзоларини рағбатлантириш учун тегишли ташкилотларга мурожаат қиладилар;

— СДОБДД аъзоларининг район кўриклари ва конкурсларини ўтказадилар;

— бажарилган иш ҳақида кўнгилли халқ дружиналарининг район ва шаҳар штаблари олдида ҳисобот берадилар.

Кўнгилли халқ дружиналари шаҳар штабининг транспорт секцияси:

— район ихтисослаштирилган транспорт секцияларининг ижобий иш тажрибаларини умумлаштиради ва кенгаяди, уларнинг фаолиятига методик ёрдам кўрсатади;

— Кўнгилли халқ дружиналари район штабларининг ихтисослаштирилган транспорт секциялари фаолиятини текширади, камчиликларни тугатиш чораларини кўради;

— СДОБДД шаҳар слётларини ўтказади, район транспорт секциялари раҳбарларининг ўқувини ташкил этади;

— давлат автомобиль инспекцияси бошқармасининг раҳбарлиги билан ҳамкорликда аварияларнинг олдини олиш ва ҳаракат маданиятини ошириш масалаларига доир таклифлар билан тегишли ташкилотларга ва жамоат ташкилотларига мурожаат қилади;

— ихтисослаштирилган транспорт секциясининг иши тўғрисида кўнгилли халқ дружиналари шаҳар штаби олдида ҳисобот беради.

ИХТИСОСЛАШТИРИЛГАН ТРАНСПОРТ ХАЛҚ ДРУЖИНАЛАРИНИНГ КЎНГИЛЛИ ХАЛҚ ДРУЖИНАЛАРИ РАЙОН ШТАБЛАРИ ВА ДАВЛАТ АВТОМОБИЛЬ ИНСПЕКЦИЯСИ ОРГАНЛАРИ БИЛАН ЎЗАРО ҲАМКОРЛИГИ

Йўл ҳаракати хавфсизлигини таъминлаш бўйича ихтисослаштирилган дружиналар Тошкент шаҳар Совети ижроия комитетининг Ички ишлар бошқармаси, шу жумладан Давлат автомобиль инспекцияси ва милиция район органлари билан ўзаро ҳамкорликда ишлайдилар.

СДОБДД штабларининг милиция органлари, шу жумладан, автомобиль инспекцияси билан ўзаро ҳамкорлигини ташкил этиш вазифаси юкланган раҳбарлари қуйидаги вазифаларни бажарадилар:

— райондаги оператив аҳволга доир ахборотларнинг ўзаро алмашинишини йўлга қўядилар;

— ишни планлаштириб, йўл ҳаракати ҳавфсизлиги бўйича белгиланган тадбирларнинг бажарилишини назорат қиладилар;

— йўл ҳаракати қоидалари бузилишининг олдини олиш бўйича махсус тайёргарликни олиб борадилар.

— йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олиш бўйича ҳамкорликдаги оммавий тадбирлар ўтказилишини ташкил этадилар;

— СДОБДД слётларини ва кўрикларини тайёрлайдилар ҳамда ўтказадилар;

— Партия, совет ва хўжалик органларига ҳаракатни ташкил этиш, такомиллаштириш ва йўл-транспорт ҳодисаларининг олдини олиш бўйича ҳамкорликдаги таклифларни ишлаб чиқадилар;

— ГАИ комиссиялари таркибида ҳуқуқ бузилишларининг кўриб чиқилишида иштирок этадилар;

— энг яхши СДОБДД илғор тажрибалари ва иш усулларини бошқа транспорт дружиналарининг практикасига жорий этилишида ёрдам берадилар.

РАҒБАТЛАНТИРИШ ЧОРАЛАРИ

Аварияларнинг олдини олиш ва йўл ҳаракати қоидаларини пропаганда қилишда фаол иштирок этаётган СДОБДД аъзолари кўнгилли халқ дружиналари тўғрисидаги мавжуд низомларга мувофиқ рағбатлантириладилар.

ТОШКЕНТ ШАҲАР СОВЕТИ ИЖРОИЯ КОМИТЕТИ ИЧКИ ИШЛАР БОШҚАРМАСИ ДАВЛАТ АВТОМОБИЛЬ ИНСПЕКЦИЯСИ

«ТОШКЕНТ ОҚШОМИ». 16 ИЮЛЬ, 1985 й. 4-бет. Ўзбекистон Компартияси Марказий Комитети нашриётининг Меҳнат Қизил Байроқ орденли босмахонаси. Р—12404. А-2172. 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10. Индекс 64690.